Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 126 (16349) | 1983 оной майн 31, вторник | Сэн 3 мүнгэн.

ҮҺАЛАЛГАДА— …НСО АНХАРАЛ

…хаалиин ямаршье уларилтай нютагуудта hайжаруу-…hан, уhалагдадаг газарhаа ороохо таряа, малай тэ-…ба бусад ургамалнуудай найдамтай ургаса абадаг …хэрэгтэ КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй …шиидхэбэринүүд соо, мүн СССР-эй Эдеэ хоолой програм-…моор ехэ анхарал хандуулагдаhан байна.

…hар-зунай үедэ хура бороогой саг соогоо ородоггүй, …эндэ шииг нойтоной бага байдаг манай эндэхи эр-…ндалда тарьялан, сабшалан, бэлшээрине hайнаар …гэшэ шиидхэхы удха шанартай. Илангаяа му-…ургамал ургамалнуудай, хээрын ногоопойшье ургажа …а, газарай хүрьhые шадаал hаа хүсэд шиигтүүлхэ, …хангаха эгээл харюусалгатай хаhа түлэг оронхой.

…үү луговодууд, кукурузашад, хартаабхашад, болон …шодой дүй дүршэл, түйлалтанууд дээрэhээ хара-…хабар—зунай үедэ түбхын түрүүн газараа hайнаар …шай, мүн тэндээ үтэгжүүлгэ хүсэд нормоор оруул-…агротехникын түрүү онол аргануудые зүбөөр хэрэг-…шадаhанай ашаар лэ үндэр баян ургаса хуряадаг. …ын туршалга-үйлэдбэриин ажахын бэрхэ луговод …Козулин, Хяагтын районой Хүдэриин совхозой …луговод Д. Н. Дугаров гэгшэд зун соо газараа …заримыень 4 дахин уhалжа, жэл бүхэндэ гектарай …0 хүрэтэр центнер үбhэ абана. Нёдондо Хяагтын …ай «Родина» колхозой Г. И. Дампиловай, Хориин …ай Үдын совхозой Н. Ц. Бодиевай звенонууд уhа-…аг тарьялангай гектар бүриhөө 250—300 центнер …гын ногоон намаа хурялагаа юм. Иимэ жэшээнүүд

…ша ондошье Загарайн районой Хүрбын ОПХ-гай, …эй районой Саянанай совхозой болон бусад зарим …нуудай луговодууд бүри март hарада сабшалан …уhа гаргажа эхилээд, мүнөө бүхы газараа нэгэ да-…хөөтэр ундалуулаад, хоёрдохёо уhалжа байнхай.

…жэлдэ олонхи нютагуудта гол горходой, нуур сөө-…шэй уhаар багашаг байhанине хараада абажа, газар …хүдэлмэрине хабар эртэнhээ эмхитэй hайнаар …а, энээндэ машина, техникэ ба хүн зониие олоор …он табиха, бригада, звенонуудай, газар уhалагша-…вда социалис мүрысөө үргэнөөр, ашата үрэтэйгөөр …үүлхэ гэжэ КПСС-эй обкомой тээ мэндэ хэблэлдэ …эдоhон тогтоол дотор онсолон заагдаа hэн. Бү-…станциинуудые үдэр hүниигүй хүдэлгэжэ, hубаг ханаа-…е эртэнhээ заhажа, шадаал hаа ехэ тарьялан, саб-…, бэлшээрине уhалха, илангаяа добо газарые ундa-…шухала гэжэ тус тогтоол соо хэлэгдэhэн байна. …лаар хангалтагүй муугаар хүдэлжэ байhан райо-…, ажахынуудай урда шанга эрилтэ табигдаа юм.

…гэhээр hарahaa үлүүтэй саг үнгэрбэшье, респуб-…олонхи районуудта газар уhалха хүдэлмэри hана-…үрэмэ hайнаар ябуулагдана гэхын аргагүй. Кол-…совхозуудта уhалагдаха ёhотой 143 мянган гектар …оройдоол 84 мянган гектарынь нэгэ дахин уhа-… Бэшүүрэй, Загарайн, Сэлэнгын, Улаан-Үдын …үдта уhалагдаха аргатай нилээд ехэ тарьялангынь …гүй таригдаа бшуу.

…алан, бэлшээри уhалха хүдэлмэришье баhал hай-…шиидхэгдэнэ гэхын аргагүй. Мүнөө бүхыдөө 91,3 …гектар сабшалан нэгэ дахин hайнаар уhалагдаад …ёhотой аад, hүүлэй мэдээгээр тэрэнэй 70 мянган …нь лэ уhан тараагдаад байна. Оройдоол 3 район …-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Хориин районууд) саб-…а нэгэ дахин уhалжа дүүргэнтэбэ. Харин Сэлэн-…дын, Хурамхаанай, Улаан-Үдын районуудай ажа-…энэ газараа нэгэ дахин уhалжа хахалаашьегүй

…hарада хаа хаанагүй дулаан боложо, тарьялан, саб-…уhалха хүдэлмэрине эрид түргэдхэхэ арга болом-…бүхэндэ гүйсэд бии байгаа. Теэд зарим колхоз, …д бүхы тракторнуудай хабарай тарилгада та-…, бүлүүр станци болон уhа сасадаг түхеэрэлгэ-…хүдэлгэхэ техникэ дуталдана гэжэ шалтана. Энэ …боложо, республика дотор бии байhан бүхы 903 …станциинуудай 500-ниинь лэ, уhа сасан хаядаг хү-…й 662 агрегадай 179-ниинь хүдэлгэгдэнэ. Тусхайл-…Хурамхаанай райондо 77 бүлүүр станциин 47-ниинь, …а районд 51 станциин 29-ниинь, уhа сасадаг 55 …ын 15-ниинь лэ хүдэлгэгдэнэ. Кабанскын, Түн-…хэнии, Яруунын, Баргажанай, Бэшүүрэй районууд-…газар уhалха оньhон машинанууд муугаар хэрэг-

…э тарьялан дээрэ ехэнхи ургамалнуудай тариг-…сабшалангай ногооной түлэг гаража, ургасада шииг …аргагүй ехэ хэрэгтэй болоод байхада, газар уhа-…шэмэ хангалтагүй муугаар ябуулха гээшэ яашье …гүй. Гол горходто, уhалуурнин hубаг ханаабуудта …ошоо элбэг байhан үедэ тэрэниие шадаал hаа, hай-…тоожо, хаажа, эдлүүрнингээ газар руу залаха, …нь уhалха гээшэ тон шухала болоно. Сааша-…, бороогой ороогүй hаань, тэндэхи уhан бага бо-…уhалуурнин хүдэлмэридэ нэмэлтэ бэрхэшээл то-…а ха юм.

…айн hүүлшын үдэрнүүдтэ, июнь hарада газар уhа-…хүдэлмэри бүхы аргаар эрид шангадхагдаха зэр-…түрүүшүүлэй жэшээгээр хамаг бүлүүр станциину-…а сасадаг түхеэрэлгэнүүдые дүүрэн хүсэндэнь хү-…газар уhалагшадай хүдэлмэрине үдэр hүниигүй эм-… саг ерээ. Уhалагдаха аргатай гектаршье газар …хёо абангүй хуурай үлэхэ ёhогүй.

…hээ мүнөө уhалууриин системэнүүдэй, бүхы ажа-…й хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, тэндэхи пар-…профсоюзай, комсомолой организацинууд, тэрэшэ-…анхудай партийна, совет, ажахын органууд га-…алгада үдэр бүриин халуун анхарал хандуулжа, …ар эмхидхэлэй, ойлгууламжын, политическэ хү-…ге үргэнөөр ябуулха, социалис мүрысөө эршэм-…далтэрүүлхэ уялгатай.

…а энэ үедэ пэгэ доро ехэ газар уhал-…гатай, хүсэ ехэтэй «Фрегат», «Днепр» болон …ка» гэхэ мэтэ оньhон түхеэрэлгэнүүдые дүүрэн …ь, хоёр-гурбан халаанда хүдэлгэхэ шухала.

…дадаг тарьялан, сабшалан дээрэhээ үндэр баян …абаха талаар ажахын тоосоондо ороhон, хамтын …й гуримаар хүдэлдэг луговодуудай, хартаабхаша-…кукурузашадай, огородшодой звено, бригаданууд энэ …доол эрхим жэшээ, бодото хабаяа харуулха зэр-

БУРЯАДАЙ АССР-60

ОЛОНОЙ ХҮСЭНДЭ ТҮШЭГЛЭН

Буряадай ажалшад республикынгаа алдарта ойе угтуулан, социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлбэ. Манай Ехэ-Цагаанай hү hаалиин комплексын коллектив патриотическа үүсхэлые ходо-доо дэмжэдэг, hайн hайхан хэрэгүүдэй түлөө тэмсэдэг заншалтай юм. Гушаад, дүшөөд онуудта ажал хэрэгээрээ суурхаhан, республикын ажалшадай дундаhаа Ленинэй ордендо анха түрүүшээр хүртэлсэhэн манай нютагай габьяата малшан Д. Б. Эрдынеевагай нэрэмжэтэ шан байгуулхада, коллективнай түрүүшын лауреат болоо бэлэй. Удаань манай фермын коллектив бүгэдын хүсөөр ажалай амжалта түйлаhандаа агү… Октябриин революциин 50 жэлэй болон ВЛКСМ-эй 60 жэлэй нэрэмжэтэ гэhэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэлсэhэн юм. Малай үбэлжэлгын гү, али зунай бэлшээриин үедэ hү ехээр абахын түлөө социалис мүрысөө дэлгэрүүлхэ талаар манай малшад республика болон район дотороо олон удаа hайшаалта үүсхэлнүүдые гаргаhаншье байха.

Манай фермын hаалишад, мал адуулагшад, бусадшье хүдэлмэрилэгшэд СССР-эй 60 жэлэй ойе эрхимээр угтахын түлөө мүрысэхэ зуураа, үнгэрhэн жэлдэ зарим тэды амжалтануудые түйлаа. Сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ даабариие болзорhоонь урид дүүргээ гэхэ гү, али түсэбhөө гадуур 618 центнер hү абаабди. Үнеэн бүриhөө 1830 килограмм hү haaxa hаа, тэрэнээ 2212 килограммда хүргөө.

Коллективэймнай гол хүсэн мүнөө залуушуул болонхой. 16 hаалишанай олонхинь комсомолшууд, залуу коммунистнууд юм. Гэбэшье ветерануудай эрхим ажалай үльгэр жэшээ харуулhаар. Жэшээлхэдэ, суута малшан Долгоржап Эрдынеевагай басаган, өөрөөшье мүнөө ветеран болоhон Бадмаханда Буянтуева дахинаа эрхимлэжэ, hү абаха жэлэйнгээ түсэбые 132,4 процент дүүргэhэн байна. Энэнь үнеэн бүридэ тоолоходо 2737 килограмм hүн болоно. Тэрэнэй жэшээгээр hаалишад Г. Бальжанова, Р. Генинова, Я. Цыбикдоржиева гэгшэд даабаринуудаа үлүүлэн дүүргээд, байгша оной эхинhээ эршээ hуладхангүй хүдэлжэ байна.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи гол жэлдэ шэнэ комплексдо ороhон урмандаа хэн хэнгүй оролдосотойгоор ажаллана. Үнгэрhэн hарынгаа түсэбые коллективнай 150 процент дүүргэжэ шадаа. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ үбэлжэлгэ ехэ бэрхэшээлнүүдые урдамнай табяа. Сэлэнгын бусад ажахынуудта орходоо манай совхозой hү hаалиин фермэнүүд талха тарьянай зүйлөөр мууса хангагдаа hэн. Иимэ тэжээл юрэдөөшье үгтөөгүй гэхэдэ болохо. Байhан лэ үбhэ, hолоомоёо буйлуулан шанаржуулжа, малдаа үгөө гээшэбди. Имагтал ажалаа hайнаар эмхидхэжэ, үнеэдээ зүбөөр харууhалха гуримые жэншэдгүйгөөр сахижа, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ гэжэ оролдообди.

Шэнэ гунжадые хубааж абахаhаа хойшо hаалишад эрилтэ гуримай ёhоор малаа харууhалжа, харааhан болзортонь искусственна аргаар үрэжүүлхэ, тугаллалгада бэлдэхэ, удаань hайнаар hаажа, үнеэдэй арга боломжые дууhан элирүүлхэ гэжэ оролдоно. Манай фермэдэ үниинэй эмэ малые hубайруулха ушар үзэгдэхэеэ болинхой. Үнгэрэгшэ жэлэй декабрь hарahaa зуун табяад үнеэд тугалланхай. Түлүүд бүрин бүтэн түлжүүлэгдэжэ байна.

Һаалишадай кадрнууд тухай хэдэн үгэ хэлэхэ hанаатайб. Районой гурбан мянгатанай «түхэреэн столдо» хабаадалсахадамни бусад ажахынуудай «hаалишадаар дуталданабди» гэжэ хэлсэжэ байхыень дуулаа hэм. Манай фермэдэ энэ асуудал шиидхэгдэнхэй гэжэ хэлэхэдэ болохо. Жэл бүри hургуулиия дүүргэгшэдэй дунда малшадаар ажаллаха дуратай хүбүүд, басагад ехэл олон байдаг. Тэдэнэрэй хүдэлжэ эхилhэн түрүүшын алхамуудhaань туhалжа, урма зоригыень бадаруулжа байха гээшэ тон шухала гэжэ hанагшаб. Фермые даагшаар хүдэлжэ байхадамни, хэдэн үе залуушуул ажаллажа, харгы замаа олоhон байха юм. Тиимэhээ ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Һурган хүмүүжүүлэгшэ» гэhэн хүндэтэ тэмдэгээр шагнагдаhандаа омогорхожо ябагшаб.

Республикын 60 жэлэй ойе тэмдэглэхэеэ байхадаа, түрэл Буряадайнгаа түүхэтэ хүгжэлтэтэй өөhэдынгөө намтар сасуулжа дурсаха ажалай ветеранууд олон байха. Манай хизаар ямар ехээр хубилааб?! Малшадай үри, юрын буряад эхэнэр, совет засагай илалтын ашаар мүнөө жаргалтай ажаhуунаб. Арбан зургаатайhaa эхилжэ, дайнай үедэ hаалишанаар ажаллажа эхилхэhээ хойшо мүнөөшье болотор мал ажалда бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлхые оролдоноб. Арбан жэлэй туршада Ехэ-Цагаанай фермые даажа ябанаб. Һаалишадай ажалые гүрэн түрэ үндэрөөр сэгнэжэ, намайе Ленинэй орденоор шагнаа hэн. КПСС-эй съездын делегадаар. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадаар хоёр удаа hунгагдаhан азатайб. Зургаан басагадни харгы замаа олонхой.

Ингээд hанахада, бүхы Буряад орондо хуби заяагаа ажалаараа зохёон байгуулhан малша эхэнэрнүүд хэды олон бэ?! Социалис Ажалай Герой Н. Л. Тадвашкинае СССР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидадаар дэбжүүлхэдээ, нютагай зоной зүгhөө үгэ хэлэхэдээ, совет засагай ашаар буряад эхэнэрэй хуби заяан хэды шэнээнээр хубилhан тухайнь хөөрөө hэм.

Энэ жэлдэ манай республикын 60 жэлэй ойн баярай жэлдэ эрхим hайнаар ажаллаха урма зоригтойгоор коллективнай дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялга абаад, районой малшадые мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсохыень уряалаа бэлэй. Һү hааха ба гүрэндэ худалдаха түрүүшын хахад жэлэй түсэбые майн 30 болотор, жэлэйнгээ түсэбые нэгэ hараар уридшалан дүүргэхэ зорилгонуудые табинхайбди. Үйлэдбэрилhэн продукцинингаа шанарта онсо анхарал хандуулха ёhотойбди. Бүхы hаагдаhан hүнэйнгөө 85 процентhээ бага бэшыень гүрэндэ нэгэдэхи сортоор тушаахабди. Ажалай журам эбдэхэ, хамтын зөөриидэ эзэн бусаар хандаха хэрэгтэ эрид шууд тэмсэхэ, коллективэй гэшүүн бүхэнэй харюусалга дээшэлүүлхэ гэhэн хүдэлмэринүүдые үргэнөөр ябуулха ёhотойбди.

Гэхэтэй хамта манай хүдэлмэридэ ушардаг зарим тэды дутагдалнууд тухай хэлэнгүй гарахын аргагүй. Олон жэлэй туршада баригдаhан hүнэй комплекс хараалагдаhан проектынгээ ёhоор гүйсэд оньhожоруулагдаагүй байhaap. Тэрэшэлэн фермын хуушан байрые ашаглахадаа, тэндээ бар хүсөөрөө ажалаа бэелүүлнэбди. Арбан hаалишад hүнэй шэнэ комплексдо, нүгөөдэ зургааниинь хуушанайхяраа хүдэлхэдэнь, ажалайнь эрхэ байдал нилээд илгаатай, алишье талаараа ехэл таагүй байна.

Мүнөө Ехэ-Цагаанай отделени Сэлэнгын совхозhоо таhалагдажа, шэнээр эмхидхэгдэhэн Химнын совхозой мэдэлдэ оробо. Һү—мяханай шэглэлтэй шэнэ ажахыда hү hаалиин малай комплекс үйлэдбэриинь гол хубинь боложо үгэхэ байна. Тэрэниие бидэ ойлгон мэдэржэ, совхозой дирекци манда анхаралаа хандуулха бэзэ гэжэ найдагдана.

Д. ДАНЗАНОВА,
Сэлэнгын районой Химнын совхозой Ехэ-Цагаанай фермые даагша, республикын габьяата малшан.

БОЛЗОРҺОО УРИДШАЛАН

Хойто-Байгалай районой «Ангарский» совхозой коллектив мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха табан жэлэйнгээ гурбан жэлэй түсэб дүүргэбэ. Ажахын коллектив 563 тонно гэхэ гү, али жэлэй түсэбhөө гадуур 135 тонно hү гүрэндэ тушааба. Һаалишад Ольга Сорокина, Ольга Белоусова эрхимээр ажаллажа, үнеэн бүриhөө 950 килограмм hү hааhан байна. Мал шахан тарғалуулдаг гүүртын мал адуулагша Виктор Козулин мүн лэ hайнаар ажаллажа, малайнгаа тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдээ 938 граммаар нэмээнэ.

«Ангарский» совхозой малшад намарhaa мүнөө хүрэтэрөө бии байгаа тэжээлээ гамтайгаар буйлуулан хэрэглэхын түлөө, hү hаалияа дээшэлүүлхын, мүн ажалай журам бэхижүүлхын түлөө үсэд шангаар тэмсэhэн байна.

Совхозой малшад мүнөө бултадаа зуhаландаа нүүжэ гарахаар бэлдэжэ байнхай. Совхозой түрүүшүүлэй нэрэ хүндэдэ зорюулагдан, ажалай алдар солын туг районой түб hууриндa үргэгдөө.

Н. ДАМБАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: залуу hаалишан Екатерина Цыренова; түрүү фермын кол-

А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

ОЙН БАЯРТА ЗОРЮУЛАГДАА

Республикымнай колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилхы кадрнуудые бэлдэдэг техникумэй агрономическа отделениин hурагшад хабарай тарилгын үе соо туhалха, hуралсалай практика гараха, ерээдүйнгөө ажалда бэеэ бэлдэхэ зорилготойгоор хүдөө нютагуудта ошоhон байна. Багша А. Я. Заиграевагай хүтэлбэрилдэг 211-дэхи бүлэг Хориин районой Үдын совхозой тарьяашадта туhалаа. Харин 213-дахи бүлэг Яруунын районой «Комсомольский» совхозой хабарай тарилгада хабаадаhaap байна.

Мүн лэ энэ районой Инсэнгын совхоздо нэгэ бүлэгнай хүдэлнэ. Хүдөө ажахын оньhожоруулга заадаг багша, техникумэй партбюрогой секретарь Д. М. Перелыгин тэрэниие хүтэлбэрилнэ. Тэдэнэрэй ажал хэрэгээр hонирхоходомнай, Давыд Митрофанович бидэндэ нигэжэ хөөрэнэ:

— Ажалтнай хэр ябанаб гэнэ гүт? Яашахамнай hэм. Һайн ябанабди. Хүбүүднай хахална, тарина. Бултадаа эдэбхитэй hайнаар хүдэлнэ. Тиигээшьегүйдөө аргамнайгүй. Ажалай эрхэ байдал таараа зохид. Полевой стан дээрэмнай улаан булан, телевизор, бани хүрэтэрөө бии. Мүн hайнаар эдеэлүүлнэ. Иимэ эрхэ байдалда байhанаа харюулха хэрэгтэй гээшэ. Совхозой директор В. Г. Галынов бидэнэрэй ажал болон ажабайдалаар ходо hонирхожо, анхаржа байдаг юм.

Һурагшаднай полевой стан дээрэ дайшалхы хуудаhануудые гаргана, нютагай механизаторнуудай дунда элдэб темээр хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ.

Энэ жэлэйнгээ хабарай тарилгые hурагшаднай **«ойн баярай hуралсалай тарилга»** гэжэ нэрлэнхэй. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие шэлэhэн ерээдүйн мэргэжэлтэд ойн баярай тарилгые амжалтатайгаар үнгэргэжэ байна.

М. МЕДОВАЯ,
техникумэй хүдэлмэрилэгшэ.

ТАРЬЯЛАН, САБШАЛАНГАЙ ҮРЭЖЭЛ ҺАЙЖАРУУЛХА габшагай гурбан hара

ИЮНИИН 15

…АРМАЙН АЖАЛЛАНА

…шанай районой кол-…зуудай сабшалан, …болон тарьялангай …дээшэлүүлхэ талаар …оhон габшагай гур-…е гүйсэдөөр хэрэг-…да шармайн ажал-…нэр нуга сабша-…э наг шэбхэ, мине-…утэгжүүлгэ элбэг …ргана, мүн уhалуу-…темэ хэрэглэн, саб-…уhална.

…нанай совхозой луго-…ажал хэрэгынь рай-…олохон ажахынууд-…жэшээ боложо үгэ-…водуудай бригадые …Даша Изиевич Ухи…тэлбэри доро саб-…алха, үтэгжүүлхэ …hайнаар үнгэргэ-

…Изиевич түрэл сов-хоздоо бүхы наhаараа шахуу ажаллажа олоhон баян дүй дүршэлөө залуушуулда дамжуулан, тэдэниие ажабайдалайнь зүргэдэ гаргадаг юм. Мүнөөшье тэрэ залуушуултай хүдэлдэг. Бригадань оройдоол гурбан хүнhөө бүридэдэг. Тэдэнэй хэхэ ажалынь ехэ ааб даа. Мүнөө тэрэнэй хүтэлбэри доро комсомол хүбүүд Цыренжап Гармаев Цыденжап Дамбинов хоёр амжалтатайгаар ажаллажа байнхай. Совет Армида алба хэhэнэйнгээ hүүлээр Цыренжап Гармаев гурбадахи жэлээ луговодоор ажаллана. Цыденжап Дамбиновшье мүн лэ эхэ эсэгынгээ бүхы наhаараа хэжэ ябаhан ажал хэрэгыень үргэлжэлүүлхэ гэжэ шиидэнхэй.

Харин тэдэнэй hурган хүмүүжүүлэгшэ, аха нүхэр Даша Изиевич гуша гаран жэлэй туршада энэл совхоздоо ажаллаhaap. Түрүүшээр тэрэ механизатораар, hүүлэй арбан табан жэлэй туршада луговодоор хүдэлнэ.

— Аяар арбаад жэлэй туршада түрэл дайдаяа амидаралта уhаар ундалуулжа ябаhан хадаа, хаана ямар ногооной ургадагыень мэдэхэ болоо ёhотойт, —гэхэдэмнай, Даша Изиевич энеэбхилэн:

— Тиимэшье юм ааб даа. Зүгөөр бидэнэр ургаса муутай газарнуудаа hайнаар уhалжа, наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ ехээр гаргахые оролдодогбди. Тэрэнэйнгээ туhа болоогүй hаань, энэ газараа хахалжа, зеленко тарижа үндэhэжүүлхэ, hүүлээрнь ногоо тариха ушартай болонобди, — гэжэ хөөрэнэ.

Зүб лэ даа, бүхы наhаараа газар ажалтай нягта холбоотой ябаhан хүнүүд, зарим ушарта газарай хүрьhэ шэнжэлдэг эрдэмтэдhээшье үлүү мэдэсэтэй болодог. Даша Изиевич эгээл тиимэ хүнүүдэй нэгэн гээшэ ха.

Энэ бригадынхид урдандаа 90 гектар газар уhалдаг байгаа hаа, мүнөө жэлдэ үшөө 100 гектар газар уhалхаяа абаа. Ургаса ногооной муугаар гарадаг байhан Намаа гэжэ газарта тэдэнэр зеленко тариха түсэбтэй. Тэрэнэй 40 гектарынь туршалгын участок болоно. Эдэнэр энэ туршалгынгаа участогта, анхаралаа илангаяа ехээр хандуулан, наг шэбхээр үтэгжүүлнэ. Энэ бригадынхид баян ургаса үгэдэг газарай гектар бүхэнhөө 30—35 центнер, туршалгын участогай гектар бүриин 25 центнер үбhэ тэжээл хуряахаар хараалан-хай.

Ингэжэ эдэнэр КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, СССР-эй Эдеэ хоолой программа бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө оролдоно.

Х. ДОРЖИЕВА.

ХОЁРДОХЁО УҺАЛХАНЬ

Энэ жэлдэ ниитынгээ адууhа малда эрхим шанартай үбhэ хуряажа абахын түлөө ехэ бэлэдхэл хэhэн Хориин районой Үдын совхозой Баян-Голой отделениин үниинэй луговод Цыден-Еши Жамьянов Нимын Буусадахи 93 гектар, мүн Тооромой 40 гектар сабшалан даажа абанхай юм. Түрүү луговод хабартаа саhанай хайлахаhaa хойшо hубаг, ханаабуудда сэбэрлэhэн, хаалта, боолтонуудыень заhабарилжа шэнэлhэн байна. Удаань хадын горхоной шааяжа захалхада Нимын Буусадахи сабшалангаа нэгэ дахин уhалжа дүүргэбэ. Мүн Тооромойнь сабшалан түлэг дундаа ундалуулагдажа үргэлжэлhөөр юм.

Дүршэлтэй луговод нёдондо хүбхэнтэhэн сабшаланайнгаа хүрьhэ сооложо, борнойлхоhоо гадна hайса уhалжа, үтэгжүүлhэнэй ашаар горитой баян ургаса хуряагаа бэлэй. Мүнөө луговод даажа абаhан сабшалангаа хоёрдохёо уhалхаар бэлдэжэ байнхай.

Ж. БАДМАЕВ.

ПОЛИ, САБШАЛАН ҮТЭГЖҮҮЛНЭ

Газарай үрэжэл hайжаруулха габшагай гурбан hарын эхинhээ хойшо Мухар-Шэбэрэй районой «Искра» колхозой лугомелиоративна оньhожоруулагдамал отрядай гэшүүд абаhаар колхозойнгоо огородой полидо хүсэд хүрэхөөр наг шэбхэ зөөжэ тараагаа hэн. Удаань поли дээрэ гаргажа захалаа. hүүлэй мэдээгээр ажахын тарьялангай полидо бүхыдөө 13 мянган тонно наг шэбхэ зөөгдэжэ тараагдаад байна. Эдэ үдэрнүүдтэ отрядай механизаторнууд сабшаланда минеральна үтэгжүүлгэ оруулжа тухагүй ажаллана.

В. Посельскиин хүтэлбэрилдэг дурсагдагша отрядай гэшүүд үнгэрhэн хугасаа соо 610 гектар поли, сабшаланда минеральна үтэгжүүлгэ оруулаа. Газарай үрэжэл hайжаруулха хүдэлмэридэ трактористнууд И. Стулев, В. Иванов, И. Паргачевский гэгшэд бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллажа, магтаал, hайшаалда хүртэнэ.

В. ШИРДАРМАЕВ.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДҺЭЭ, СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМҺЭЭ, СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДҺЭЭ

Коммунис партиин, Совет гүрэнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна Хиналтын Комитедэй Түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Соведэй депутат, Социалис Ажалай хоёр дахин Герой **Пельше** Арвид Янович хүндөөр үбшэлhэнэй hүүлээр 85-тай боложо ябатараа, 1983 оной майн 29-дэ наhа бараба гэжэ Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет гүнзэгы шаналал гашуудалтайгаар мэдээсэнэ.

КПСС-эй Центральна Комитет	СССР-эй Верховно Соведэй Президиум	СССР-эй Министрнүүдэй Совет

КПСС-эй ЦК-да СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет **нигэжэ тогтообо:**

1. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна Хиналтын Комитедэй Түрүүлэгшэ Арвид Янович Пельшые хүдөөлүүлгэ эмхидхэхын тула нүхэд В. В. Гришин (түрүүлэгшэнь), М. С. Горбачев, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, А. Э. Восс, И. С. Густов гэгшэдhээ бүридэhэн правительственна комиссиие байгуулха.

2. А. Я. Пельшые Улаан талмай дээрэ, Кремлиин ханын дэргэдэ хүдөөлүүлхэ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ЭДЭБХИ ҮҮСХЭЛ АНХАРАГДАНА

Манай заводой партийна комитет ажалша коллективүүдэй, хүдэлмэришэдэй гаргаһан үүсхэлнүүдые дэмжэжэ, тэдэнние дэлгэрүүлхэ асуудалнуудта горитой анхарал хандуулдаг юм. Тиигэжэл эдэ хэмжээ ябуулганууд түсэб болон абаһан социалис уялгануудые бэелүүлхэ хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлдэг байна.

...Якорна цехэй катушкын участогай ахалагша мастер, цеховэ парторганизациин секретарь Галина Федоровна Филатовагай хүтэлбэрилдэг коллективэй гэшүүд табан жэлэй түсэбые 4,5 жэлэй туршада дүүргэхэ гэһэн үүсхэл бадаргаа һэн. Тэрэниинь заводой партком хаража үзөөд дэмжэһэн, үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэһэн шиидхэбэри баталһан байгаа. Энэ хүдэлмэриимнай аша үрэ мүнөө элирэн гаранхай. Ушарынь, нүхэр Филатовагай даадаг коллективэй үүсхэлые заводой 10 участогай, 37 бригадын коллективүүд, бүхыдөө 615 хүдэлмэришэн дэмжэһэн байна. Үүсхэлшэд өөһэдөө яһала һайнаар ажаллажа байнхай. Тэдэнэр халаан бүхэнэйнгөө даабарие саг үргэлжэ үлүүлэн дүүргэнэ. Тус участогай хүдэлмэришэд табан жэлэй гол жэлэй түрүүшын кварталай түсэбые болзорһоонь урид бэелүүлһэн, продукциин шанар һайжаруулха талаар эмхидхэлэй-техническэ хэдэн хэмжээнүүдые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлһэн байна.

Үнэтэ үүсхэлнүүдые дэмжэхэ, дэлгэрүүлхэ талаар хүдэлмэри эрхилжэ байхадаа, заводой партком нөөсэ арга боломжонуудые хэрэглэхэ, металл болон материалнуудые алмаха, арьбалха хэрэгүүдтэ онсо анхардаг юм. Тиимэһээ энэ һанал бодолоо баталан, хоёр хэмжээнүүд дээрэ тогтоһуу. Механическа цехэй фрезеровщик Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай орденто коммунист Д. Г. Степанов табан жэлэй даабарие В. И. Ленинэй түрэһөөр 115 жэлэй ойн баяр болотор дүүргэхэ гэһэн үүсхэл гаргажа, 6 станок дээрэ хүдэлхынгөө орондо 8 станок хангана. Тиихэдэ партиин гэшүүн Ж. Р. Бадмаевай ударидадаг кузнечнэ цехэй бригада түмэр арьбалха талаар үнэтэ үүсхэлдэ эхи табиһан байгаа. Тиигэжэ тус бригадынхид табан жэлэй хугасаада 8,5 тонно металл арьбалхын түлөө тэмсэжэ байнхай. Түмэршэ дархашуулаймнай түрүү бригадын үүсхэлые 1250-яад хүдэлмэришэн дэмжэһэн юм.

Энэ табан жэлэй эхинһээ партком үшөө хэдэн үүсхэлнүүдые дэмжэһэн, тэдэнние бодото дээрэнь бэелүүлхэ горитой хэмжээнүүдые бэелүүлһэн байна. Тиигэжэ энэ ашаар лэ заводой 9 цехэй, үйлэдбэриин 38 участогай, 213 бригадын коллективүүд, бүхыдөө 2349 хүдэлмэришэн 1982 оной түсэбтэ даабаринуудые саг болзорһоонь урид бэелүүлһэн тухайгаа мэдээсээ юм.

Түрэл республикынгаа байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярай хүндэлэлдэ зорюулагдаһан социалис мүрысөөн мүнөө завод доторнай үргэн дэлисэтэйгээр дэлгэржэ байһаниинь мэдээжэ. Дизельнэ цехэй ахалагша мастер Н. Б. Черняевай хүтэлбэрилдэг участогай, электро-вагонно цехэй А. М. Воронковой даадаг бригадын коллективүүд ажалай энэ уриидаае үүсхэһэн байна. Тиигэжэ энэ оной январиин 1-һээ эхилһэн хүдэлөөндэ хабаадагшадай хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые дары согсолхо, мэдээсэхэ, түрүүшүүлые урмашуулха гэхэ мэтэ хэрэгүүдые хэзээ хэзээнэйхиһээ эмхитэйгээр, саг соонь ябуулха гэжэ оролдонобди. Жэшээнь, шудхалгын цехэй коллектив продукци үйлэдбэрилхэ һүүлэй дүрбэн һарын даабари 101,3 процент дүүргээ. Тэрэшэлэн ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэбөө энэл үе соо 2,2 процент үлүүлэн дүүргэһэн байна. Тиихэдэ 60 жэлэй ойе угтуулан, түсэбһөө гадуур продукци үйлэдбэрилхэ гэһэн уялгануудаа мүн лэ үлүүлжэ шадаа.

Манай партком али нэгэн цех болон участогай партийна организациин хүдэлмэрине зүбшэхэдөө, үйлэдбэри дээрэ үүсхэлнүүдые дэлгэрүүлхэ талаар хэмжээнүүдэй хэр зэргэ бэелүүлэгдэжэ байһан тушаа тоосоонь заатагүй шагнажа, тэдээндэнь сэгнэлтэ үгэдэг, саашадаа зорилгонуудыень тодорхойлдог юм. Мүн партийна болон профсоюзна комитедүүдэй хамтын зүблөөнүүд дээрэ мүрысөөнэй үүргэ, нүлөөе дээшэлүүлхэ тухай асуудалнууд саг үргэлжэ хэлсэгдэдэг гээшэ. Жэшээнь, иимэ зүблөөн апрель һарада үнгэргэгдэһэн байна. Тэрээн дээрэ республикын ойн баярта зорюулжа, үүсхэл гаргаһан коллективүүдэй хэр зэргэ хүдэлжэ байһые хараһан байнабди.

Эндэ дурсагдаһан баримтанууд түрүүшүүлэй үүсхэлнүүдые дэмжэхэ, дэлгэрүүлхэ, тэдэнние эмхидхэн ябуулха талаар заводоймнай парткомой эрхилжэ байһан зарим тэды хүдэлмэрие гэршэлнэ бшуу. Саашадаа элэ асуудалнуудта бүри ехэ анхарал хандуулха зэргэтэйбди.

С. МИХАЙЛОВ.
ЛВРЗ-гэй парткомой инструктор.

Арвид Янович ПЕЛЬШЕ

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна Хиналтын Комитедэй Түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Соведэй депутат, Социалис Ажалай хоёр дахин Герой Арвид Янович Пельше хүндөөр үбшэлһэнэй һүүлээр наян табатай боложо ябатараа, 1983 оной майн 29-дэ наһа бараба. Коммунис партиин, Совет гүрэнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша, дүлэтэ интернационалист, большевигүүд-ленинецүүдэй алдарта жагсаалай эгээ ахамад түлөөлэгшэдэй нэгэн наһанһаа нүгшэбэ.

Арвид Янович Пельше 1899 оной февралиин 7-до Грюнвальдска волостьдо (мүнөө Латвиин ССР-эй Бауска район) таряашанай бүлэдэ түрэһэн юм. 1914 ондо Арвид Янович Ригэдэ политехническэ курсануудта ороо. Үнишье болонгүй, тэндэ нюуса коммунис организацитай холбоо тогтооһон байгаа. 1915 ондо А. Я. Пельше Коммунис партиин гэшүүндэ абтаһан юм. Тэрэл сагһаа хойшо бүхы ажал ябуулгань Советскэ Союзай Коммунис партиин тэмсэлтэй болон түүхэтэ ажал хэрэгүүдтэйнь таһаршагүйгөөр холбоотой.

Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай жэлнүүдтэ Арвид Янович Пельше Ригын болон Витебскын мастерскойнуудта, Харьковта паровоз байгуулгын заводто фрезеровщигоор, Петроградта штамповщигоор, Архангельскын портдо ашаа тээгшээр хүдэлөө, хаанашье ажаллахадаа партийна комитедүүдэй даабаряар революционно агитаци, ойлгуулалмжын хүдэлмэри ябуулдаг байгаа. 1917 оной Февралиин революциин һүүлээр А. Я. Пельше хүдэлмэришэдэй болон солдадуудай депутадуудай Петроградска Соведэй депутадаар һунгагдаа. 1917 оной июль—августда тэрэ Архангельска партийна организациин делегат боложо, Коммунис партиин VI съездын хүдэлмэридэ хабаадаа.

Агуухэ Октябриин социалис революцине бэлэдхэлгэдэ болон эмхидхэлгэдэ Арвид Янович Пельше эдэбхитэйгээр хабаадаһан юм. 1918 ондо тэрэ Москвада ВЧК-гай хүдэлмэрилэгшэ байгаа. 1919 ондо Улаан армида алба хэжэ эхилээд, арбан жэлэй туршада тэрэнэй зэргэдэ граждан дайнай фронтнуудта Рига шадарай болон Украинадахи байлдаануудта хабаадаа, удаань армиин политоргануудай хүдэлмэридэ байгаа. 1929 онһоо 1931 он хүрэтэр А. Я. Пельше Улаан профессурын институтда һурахатайгаа хамта Москвагай хэдэн дээдын һургуулинуудта багшалаа.

1933 онһоо 1937 он хүрэтэр Арвид Янович Пельше Казахай ССР-эй Магаджановска болон Чернойртышска совхозуудай полит-таһагай начальнигаар, удаань Москвада Совхозуудай наркомадта ажаллаһан юм. 1937 ондо А. Я. Пельше багшын ажалда эльгээгдээ, тиихэдэ марксизм-ленинизмын кафедрын доцентын нэрэ зэргэ олгогдоһон байна.

1941 оной эхиндэ Арвид Янович Пельше Латвиин Компартиин ЦК-гай пропаганда болон агитациин талаар секретаряар һунгагдаһан юм. Агуухэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ ойлгуулалмжын хүдэлмэри ябуулхатайгаа хамта партийна болон совет кадрнуудые бэлдэлгэдэ хабаададаг байгаа. 1959 оной ноябрьда А. Я. Пельше Латвиин Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретаряар һунгагдаа. Тэрэнэй хүтэлбэри доро партийна организаци республикын экономикые болон соёл культурые хүгжөөлгэдэ ехэ амжалтануудые түйлаһан байна. Латвиин ССР-эй Науканuудай академиин байгуулагдаһанһаа хойшо А. Я. Пельше — тэрэнэй гэшүүн-корреспондентнь байһан.

Арвид Янович Пельше Советскэ Союзай Коммунис партиин XX, XXII—XXVI съезднүүдэй делегат байһан юм. Партиин XXII—XXVI съезднүүд дээрэ А. Я. Пельше КПСС-эй Центральна Комитедэй гэшүүнээр һунгагдаа. 1966 онһоо А. Я. Пельше КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, тэрэл сагһаа хойшо КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Партийна Хиналтын Комитедэй Түрүүлэгшэ байгаа. СССР-эй 2—10-дахи зарлалнуудай Верховно Соведэй депутадаар, мүн РСФСР-эй Верховно Соведэй болон Латвиин ССР-эй Верховно Соведэй депутадаар һунгагдаһан байгаа.

Партийна болон ... ажал ябуулгын бүхы... шаалнуудта байхадаа, А. Я. Пельше бүхы хүсэ ша... баян дүй дүршэлөө, ... мэдэсээ марксизм-лени... мын агуухэ гэрэлтэ ... хэрэгтэ үнэн сэхээр ... хэлгэдэ зорюулһан бай... Партийна байгуулалтын... ри болон бодото ажа... рэгтэ, партийна ... эмхидхэхэ болон бэел... хэрэгтэ, партийна бол... рэнэй журам бэхижүү... А. Я. Пельше ху... оруулаа. Аха дүү ком... болон хүдэлмэришэнэй... тинуудтай харилсаа ... гоо хүгжөөхэ талаар К... эй ажал ябуулгада ... Пельше эдэбхитэйгээр... баададаг байгаа.

Арвид Янович ... энэрхы һайхан сэд... хүн байһан. Түбшэн ... зан абаритай, хүн зо... анхаралтайгаар, урин ... наар хандадаг байһаа... ти болон арадай ... ехэ нэрэ хүндэдэ хүр...

Эхэ оронойнгоо үмэ... габьяатай байһанайнга... лөө Арвид Янович ... Социалис Ажалай ... нэрэ зэргэдэ хоёр ... хүртэһэн, Ленинэй ... орденоор, Октябриин ... люциин орденоор бол... медальнуудаар шагна...

Бүхы ами наһаяа ком... байгуулалтын агууехэ ... рэгтэ зорюулһан ... үнэн хүбүүн Арвид ... Пельше тухай гэрэлтэ ... дурасхаал совет ... зүрхэ сэдьхэлдэ ходо... нагдажа ябахал.

Ю. В. Андропов, Г. А. Алиев, М. С. Горбачев, ... Гришин, А. А. Громыко, Д. А. Кунаев, Г. В. ...нов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Чер... В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, ... Кузнецов, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, ... Соломенцев, Э. А. Шеварднадзе, И. В. Капи... М. В. Зимянин, К. В. Русаков, Н. И. Рыжков, ... Сизов, Е. К. Лигачев, В. И. Стукалин, К. М. Б...ов, И. С. Густов, Г. С. Павлов, А. Э. Восс, ... Школьников, А. А. Епишев, С. А. Шалаев, В. ...шин, Ю. Я. Рубен, П. Я. Страутманис, А. К. ...мейстер, В. К. Круминьш.

Социалис мүрысөөн, мүн шэнэ амжалтанууд тухайгаа «Бамтоннельстрой» трестын тоннельнэ 11-дэхи отрядай проходчигуудай бригадир Социалис Ажалай Герой В. Р. Толстоухов манай корреспондентын хэдэн асуудалнуудта иигэжэ харюусаһан байна.

АЖАЛАЙ ШЭНЭ ЭМХИДХЭЛ

Асуудал: Байгал-Амарай магистралиин барилга дээрэ танай бригада үнинэй суурхана. Валентин Романович, амжалтынтнай эшэ үндэһэн хаанаһаа гээшэб?

Харюу: Нэн түрүүн оролдосотой хүдэлмэриһөө. Ажалайнгаа бүтээсые дээшэлүүлхын түлөө хэдэн жэлэй саана, үшөө Байгалай тоннелине малтажа байха үедөө бригадна подрядай гуримаар хүдэлдэг болоо һэмди. Ажалай энэ шэнэ эмхидхэлые шадамар бэрхээр хэрэглэһэн коллектив заабол амжалта түйлаха гэжэ өөһэдынгөө дүршэлһөө хэлхэ байнаб. Түйлаһан амжалтанууднай эндэһээл эшэ үндэһэтэй.

Асуудал: Бригадна подрядай ашаүрэ ехэ. Тоннель малтадаг танай бригадада коллективнэ подрядай энэ гурим һайнаар нүлөөлнэ. Зарим нэгэн хүдэлмэришэдэй, мүн ажалша коллективүүдэйшье энэ гуримаар хүдэлхэ дурагүй байһан ушар юунһээ үндэһэтэй гээшэб?

Харюу: Бригадна подрядые зүбөөр хэрэглэхэ шухала гэжэ тугаар хэлээ һэм. Хүдэлмэриингөө һүүлэй дүнгүүдээр, ажалда хабаадалсаһан коэффициентээр салин хүлһэ абадаг энэ гуримаар хүдэлхэдэ, нэн түрүүн ажалай журам һайжарна. Юуб гэхэдэ, суг хамта нэгэ хэрэгэй түлөө оролдожо байһан хүдэлмэришэд ажалайнгаа сагые һамшаахаһаа байха, минута бүхэнөө ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхые эрмэлзэнэ бшуу. Тиигэжэ коллектив дотор нүхэд ёһоной хандалга батажана, гэшүүдэй эрмэлзэл үүсхэл бадарна. Мүн, шухалань, ажалай бүтээсэ дээшэлнэ ха юм. Бригадна подрядай гуримаар хүдэлхын тула коллективэйнгээ гэшүүн бүхэнние үнэн сэхэ зантай урагшаа һанаатай, үндэр харюусалга мэдэрдэг байхаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Иимэ бэлэдхэлгүй һаа, ажалай энэ шэнэ эмхидхэлээр хүдэлхэмнай гэжэ бролдоһоной дэмы. Тиимэһээл дотороо ажалай һайн эрхэ байдал байгуулжа шадаагүй зарим коллективүүд энэ талаар урагшагүйдэнэ ха юм.

Асуудал: Теэд амжалтануудтнай гансашье бригадна подрядһаа үндэһэтэй бэшэ, мүн социалис мүрысөөншье горитойхоноор нүлөөлөө ааб даа.

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Харюу: Зүб даа, нүхэр ёһоной эршэтэ мүрысөөн тон ехэ удха шанартай. Һайнаар, зүбөөр эмхидхэгдэһэн мүрысөөн ажалша коллективүүдэй арга боломжые харуулһан хэмжээн ха юм. Мүрысэжэ байһан бригадынгаа эрхим һайн үрэ дүнгүүдые түйлажа байхада, тэдээнһээ гартахагүй гэжэ аһан шадалаараа оролдохолши. юуб гэхэдэ, һэшхэлшни бусадта гарталгатай эбсэхэгүйл. Тиимэһээ нүхэр ёһоной мүрысөөние шэнэ амжалтанууд тээшэ хүтэлһэн залуур гэжэ тоолодогби.

Асуудал: Байгша оной эхинһээ абан республикымнай ажалша коллектив бүхэндэ социалис мүрысөөн эршэдэнхэй. Танайшье тоннельнэ отрядай мүрысөөнэй дүнгүүд тухай хэдэн үгэ.

Харюу: Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбадахи гол жэлэй эхинһээ манай тоннельнэ 11-дэхи отряд, мүн бүхы «Бамтоннельстрой» дотор эршээ абаһан социалис мүрысөөн түлэг дүндаа. Буряадай АССР-эй 60 жэлэй алдарта ойе хүдэлмэриин ангиин нэрэ хүндэдэ хүрэмөөр угтахын тула барилгашадай дунда шанга тэмсэл дэлгэрэнхэй. Манай бригада жэлэй түрүүшын кварталай мүрысөөнэй дүнгүүдээр бусадһаа түрүүлжэ, дамжуулгын вымпелдэ мүнөө шанда хүртөө. Хойто-Муяын тоннелиин зүүн порталһаа 3,5 километр түнхилгын хүдэлмэри хэжэ, кварталайнгаа түсэбые 117 процент дүүргэһэн байнабди. Мүнөө бидэ тоннелиингээ бүхы хүдэлмэриие хоёрдохи кварталай эсэстэ сүм дүүргэжэ, республикынгаа түүхэтэ ой ажалай шэнэ амжалтануудтайгаар угтахабди.

СЭНХИР ЗАМНАЙ СЭБЭР БАЙГ ЛЭ

КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет республикын гол мүрэнэй транспортаар пассажирнуудые болон ашаа зөөлгын мүнөөдэрэй байдал болон саашанхи хүгжэлтэ тухай асуудал хаража үзэбэ. Тиин һүүлэй жэлнүүдтэ гол мүрэнэй транспортые техническэ талаһаань хангаха, пассажирнуудые болон ашаа зөөлгын эмхидхэл нарижуулха, тэндэ хүдэлдэг хүнүүдэй ажалай ба ажаһуудалай эрхэ байдал һайжаруулха талаар нилээд хүдэлмэри ябуулагдаа гэжэ тэмдэглэгдээ.

Арбадахи табан жэлэй хугасаа соо Улаан-Үдын гол мүрэнэй портын флот ашаа зөөлгөө 65,9 процентээр, ашаалалга-буулгалгаяа 81,8 процентээр дээшэлүүлһэн байна. Харин үнгэрэгшэ жэлдэ 1980 онойхиһоо 11 мянга гаранаар олон пассажир зөөгдөө. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй хугасаа соо республикын гол мүрэнэй транспорт ашаа зөөлгөө 648 мянган тонноор гэхэ гү, али 43,4 процентээр дээшэлүүлхэ байна.

Сэлэнгэ мүрэнэй, Байгал далайн флодто шэнэ ашаанай теплоходууд, баржанууд, тамардаг кранууд, «Москва-67», «Комета-4», «Заря» гэхэ мэтэ пассажирска суднанууд нэмээ. Улаан-Үдын портдо 20 тонно ашаа үргэхэ «Альбатрос», 6 тонно ашаанай «Ганц» гэхэ мэтэ портальна кранууд тодхогдонхой, заһабарилгын-механическа мастерскойн түрүүшын блок баригдана.

Гэхэтэй хамта дутагдалнууд олон. Флодой портнуудай ажахы үшөөл һула. Тиимэһээ ашаа зөөлгые саашадань үргэдхэхэ аргагүй байгдана. Энэ портдо суднануудай тогтохо причал удааһаар баригдана, ашаа буулгаха складууд үргэдхэгдэнэгүй. Мүн ашаанай кранууд, илангаяа «Р-99» түхэлэй тамардаг кран дуталдадаг байха юм. Тиихэдэ бни байһан крануудайнь харгын богони дээрэһээ портальна кранууд гүйсэд ашаг үрэтэйгөөр хүдэлгэгдэнэгүй.

Уһан замай транспортаар хангагдадаг предприятинуудта элһэ, шулуу буулгаха газар һайнаар бэлдэгдэнэгүй. Бүри 1978 ондо республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор Таловкын түмэр бетон хэрэгсэлнүүдэй заводто — Югово тосхон шадар, «Бурятцелинстрой» трестдэ—Вахмистрово тосхон шадар, «Буржелезобетон» нэгэдэлдэ—Селенгинск поселок шадар причалнуудые бэлдэхэ даабари үгтэһэн юм. Теэд тэдэнэй барилга мүнөөшье болотор эхилэгдээгүй.

Эдэ мэтэшэлэн дутуу дундануудюшоол олон. Тэдэнһээ уламжалан КПСС-эй обкомой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет зохихо тогтоол абаба.

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

УРГАСА ХАРУУҺАЛГАДА АНХАРАЛ

Республикын олохон нютагуудта жэл бүхэндэ шахуу ган гасуур боложо, хабартаа тарялангай газар шииг нойтоор ехэл дуталдадаг байна. Тэрээнһээ дулдыдан, орооһото болон тэжээлэй ургамалнуудай ургасань түрүүшын үедэ шиигээр нилээд дуталдадаг гээшэ. Харин буртаг ногоондо шииг нойтон ехэ хэрэгтэй бэшэ ха юм. Сагай уларилай халта дулаархадань, тэрэ ямаршье хүрьһэтэй газарта ургадаг байна.

Тиимэһээл орооһото ургамалай «дайсан» болохо буртаг ногооо элдэб онол аргануудые хэрэглэжэ, түрүү агротехникын ашаар лэ усадхажа болоно.

БУРТАГ НОГООНТОЙ ТЭМСЭХЭ АГРОТЕХНИЧЕСКЭ АРГАНУУД

Ороoһо тарянай, пропашной ургамалнуудай буртаг үбһэндэ дарагдахагүйн тула тарихын урда тээнь, мүн тариһан хойноо газарыень борнойлжо, тэрэнэй үндэһыень таһалха хэрэгтэй. Тиихэдээ ургамалай гарасада һаад хэхэ бэшээр эгээл зохид саг болзорто энэ хүдэлмэрее ябуулха болоно. Манай эндэхи эрхэ байдалда ороoһо тарянай, бусад ургамалнуудай эшын бултайжа гарахаһаа урид газарыень борнойлходо буртаг ногоон яһала усадхагдадаг байна.

Ургасын гараадуйдэ хүнгэхэн, богони шүдэтэй «зиг-заг» түхэлэй борнойгоор тарялан борнойлходоо, тарянай ургасын 1,5—2 сантиметр ута болоторнь тэрэнээ заатагүй дүүргэхэ ёһотой. Тэрэгүй һаа, тарянай болон пропашной ургамалнуудай ургасань гэмтэжэ болохо байна. Миил юрын зүруудаар тариһан ургамалые—хүндэлэн, хэрээһэлүүлэн таригдаһые һөөлжүүлэн борнойлхо хэрэгтэй. Хэрбээ шэниисын, ешмээнэй үрэһэнэй 6—7 сантиметр гүнзэгыдэ таригдаһан байгаа һаань, агрегадаа түргөөр ябуулаад борнойлходо хамаагүй.

Буртаг ногооной түргөөр ургажа эхилээ һаань, ороoһо тарянай ургасын гараһан хойношье дээгүүрнь борной шэрэхэдэ өөрэгүй. Тиихэдээ тарянай ургасын зүруудые хүндэлөөшэнь, үдэһөө хойшо борнойлходо зохисотой. Юуб гэхэдэ, ургаса наранда бага набшыгаад байха, тиихэдэнь борнойлходо ургасын гэмтэсэнь бага байха ушартай. Ороoһото ургамалнуудай эшын гарашаһан хойно борнойлходо, буртаг ногоон зарим тэды үгы хэгдэбэшье, шэниисын ургасань бага зэргэ шэнгэрдэг гэхэ гү, али гектарай 1,3 центнерээр доошолдог байна. Тиигэбэшье энээнһээ айжа, ургасаяа буртаг ногоондо даруулжа оггтолон болохогүй.

КУУЗИКУГАЙ УРГАСЫЕ ХАРУУҺАЛХА ТУХАЙ

Республикын колхоз, совхозуудта куузикуе ехээр таридаг болонхой. Жэл бүри энэ ургамалай үндэр баян ургаса абадаг ажахынууд олошоржо байһаар. Эдэнэр нэн түрүүн агротехникын түрүү онол аргануудые зүбөөр хэрэглэжэ, ургасын хойноһоо наринаар харууһалжа шадаһанай ашаар иимэ үндэр амжалтануудые түйлана ха юм.

Илангаяа ургасын дайсад—хорхой шумуул, буртаг ногоо үгы хэхэ хэмжээнүүдые хаһа сагтань абаха шухала. Тиимэһээ куузикуе тариһан хойноо 5—6 хоноод, гексахлоран, дуст гектарай 15—18 килограмм хүрэтэр сасадаг, хэрэгтэй болоо һаань, дабтахада болохо.

Рассадагүйгөөр тариһан куузикугай эшэдэнь набшаһадай бии болохолоорнь тэндэхи буртаг ногооень үгы хэхэ, шоройень зөөлэрүүлхын тула зүруудаа утаашань элдүүрилхэ ёһотой. Һүүлдэнь газараа хүндэлэн элдүүрилжэ, үлүү эшэнүүдыень үгы хэнэ, букет болгоно.

Һүүлээрнь нэгэ-хоёр недели болоод, хоёрдохёо зүрууд хоорондохииень утаашань, хүндэлөөшэнь элдүүрилхэ ёһотой. Тиигэжэ зунай үедэ энэ ургамалай ургасын зүрууд хоорондын элдүүрилгые 3—4 дахин хэжэ болоно.

ХАРТААБХЫН УРГАСЫЕ ХАРУУҺАЛХА ТУХАЙ

Хартаабхые тариһанай һүүлдэ 15 — 25 хоноод байхада эшэнь бултайжа эхилдэг. Хартаабхаяа тариһан хойноо 6—10 хоноод борнойлбол, буртаг ногооной 80 процентнь үгы хэгдэхэ. Удаань үшөө 12—15 хоноод борнойлходо үлэгшэ 20—30 процент буртаг ногоониинь сэбэрлэгдэнэ. Һүүлдэнь эшын гараһан хойно 6—7 хоноод дахин борнойлдог байна.

Хартаабхын таригдаһан газарые оло дахин борнойлходо, буртаг ногоон үгы болгогдохоһоо гадна, хүрьһэнэйнь шииг нойтон һайн баригдадаг юм. Хэдэ дахин борнойлогдоһон газарай хүрьһэн зөөлэржэ, ондоо элдүүрилгэ хэрэггүй болоно. Иигэжэ хартаабхын ургаса харууһалгын гаргашые бага болгоно.

Эшынь хүсэд гараад байхада тэрэнэй хоорондуур түсхай культиватораар элдүүрилгэ хэжэ, шоройень зөөлэрүүлжэ үгэхэ хэрэгтэй.

Зунай тэн багаар хура бороогой һайса орожо, хартаабхын эшын 18—20 сантиметр үндэр болоходо, шоройень заабол обоолхо ёһотой. Иигэжэ харууһалхада хартаабхын ургаса гектарай 20—30 центнерээр дээшэлдэг байна.

ХИМИЧЕСКЭ АРГАНУУДЫЕ ХЭРЭГЛЭХЭ ТУХАЙ

Һүүлэй жэлнүүдтэ республикын колхоз, совхозууд гербицид хоро үргэнөөр хэрэглэжэ, ороoһото ургамалнуудай буртаг ногооe сэбэрлэдэг болонхой. Жэл бүри дунда зэргээр 250 мянган гектар газарта гербицид хэрэглэжэ, буртаг ногоо үгы хэнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ ороoһото ургамалай, кукурузын, хартаабхын полинуудта, мүн паар дээрэ калийна дабһан, 2,4 Д. бутилова эфир, морхообто—пропазан гэхэ мэтэ бусад химическэ хоронууд хэрэглэгдэһэн байна.

Тиигэбэшье саг үргэлжэ химическэ аргые һайн гэхын аргагүй. Зарим хорон таримал ургамалда, хүнэй, амитадай бэе махабадта муугаар нүлөөлдэг. Зарим мэргэжэлтэдэй ургасын буртаг ногооe химическэ аргаар үгы хэбэбди гээд, тэрээнтэй тэмсэхэ агротехническэ онол аргануудые тоодоггүйнь харамтай.

Буряадай хүдөө ажахын институдай эрдэмтэдэй туршалгануудай дүнгөөр шэниисын ургажа, газарһаа 10—15 сантиметр ута болоходо, буртаг ногооной эшын 2—3 набшаһатай болоод байхада, гербицид хэрэглэхэ эгээл таарамжатай саг ерэнэ. Иигэжэ хаһа саг соонь химическэ аргануудые хэрэглээд байхада, шэниисын ургасань гектарай 1,8 — 2,4 центнерээр дээшэлдэг юм.

Самолёдоор буртаг ногоонтой тэмсэхэ гээшэ мүн лэ ехэ удха шанартай. Илангаяа эртэ үглөөгүүр, үдэшэ орой һалхигүй, дулаан үдэртэ (22 градус) самолёдоор химическэ хоро сасахада ашаг туһатай байдаг.

ОВТ-12, ГАН-8 түхэлэй хоро сасадаг агрегадуудые хэрэглэжэ, буртаг үбһэнтэй тэмсэхэдэ, үрэнь үшөөшье дээшээ болоно. Районуудай «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдтэ илангаяа тэрэние үргэнөөр хэрэглэнэ. Энэ аргаар нёдондо 110 мянган гектар ороoһото ургамалнууд, 6 мянган гектар овощ буртаг ногооноо сэбэрлэгдэһэн байна. Тэрэнэйнь 41 мянган гектарынь самолёдоор хэгдээ. Тиихэдэ 101 мянган гектар тарялан хорото шумуулһаа сэбэрлэгдээ. Иигэжэ эдэ түрүү аргануудые үргэнөөр хэрэглэһэнэй ашаар ажахынууд нилээд ехэ олзо оруулһан байха юм. Түсхайлбал, нэгэ агрегадта самолёдоор хэхэдээ 11,2 түхэриг, трактораар — 13,2 түхэриг нэмэлтэ олзо оруулаа.

Республикын колхоз, совхозууд байгша ондо 250 мянган гектар тарялан дээрэ химическэ арга хэрэглэжэ, буртаг ногоонтой, хорхой шумуултай тэмсэхэ хүдэлмэри ябуулхаар хараална. Мүнөө жэлэй эрхэ байдалда ургасын буртаг ногоо үгы хэхэ бүхы түрүү онол аргануудые хаһа сагтань хэрэглэжэ шадаал һаа, хэдэн мянган центнер ороoһо таряа нэмэжэ абаха арга боломжотой болохо бшуубди.

В. ГОМБОЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын институдай багша, республикын габьяата агроном.

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ ГЭШҮҮН, КПСС-эй ЦК-гай ДЭРГЭД... КПК-гай ТҮРҮҮЛЭГШЭ А. Я. ПЕЛЬШЫЕ ХҮДӨӨЛҮҮЛГЭ ЭМХИД... ПРАВИТЕЛЬСТВЕННА КОМИССИҺАА

Наһа бараһан А. Я. Пельшетэй хахасахын тула Союзуудай байшангай Колонно зал майн 31-дэ үглөөнэй 11-һээ 18 час хүрэтэр нээлгэтэй байха гэжэ правительственна комисси мэдээ...

Арвид Янович Пельшын үбшэлһэнэй, наһа бараһан шалтагаан тухай медицинскэ тобшолол

Пельше А. Я., 1899 ондо түрэһэн, уушханай рак үбшөөр үбшэлһэн. Үбшэнэйнь һужэрхэдэ, зүрхэниинь дайрагдаһан байгаа.

1983 оной майн 29-дэ 5 час 55 минутада зүрхэниинь зогсожо, наһа бараба.

Патолого-анатомическа... жэлэлгэ хэхэдэнь, ... зүб байһан тодорбо.

СССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерствын дэргэдэхи Дүрбэдэ... на управлениин начальник, СССР-эй Науканuудай академиин ба ... медицинын эрдэмэй академиин академик, профессор **Е. Чазов**; СССР-эй ... дицинын эрдэмэй академиин академик, профессор **Н. Н. Малиновский**; ... габьяата ажал ябуулагша, профессор **В. Г. Попов**; СССР-эй Медицин... дэмэй академиин гэшүүн-корреспондент, профессор **А. Г. Чучалин**; ... эй АМН-эй гэшүүн-корреспондент, профессор **М. И. Перельман**; Мед... эрдэмэй доктор **И. В. Мартынов**; Аргалдаг врачынь **А. Я. Заварнова**; ... лого-анатомическа таһагые даагша **Г. Д. Левицкая**.

ЛИПЕЦК. КПСС-эй ... съездын нэрэмжэтэ ... тракторна заводто б... һэн элдэб түхэлэй трак... ганса манай орондо ... дэлхэйн 60 орондо ... Уласхоорондын ярма... тавкэнүүд дээрэ эдэ ... нууд гурбан алтан ме... СССР-эй ВДНХ-гай ди... хүртэһэн байна. Һаяхан ... то 150 мориной хүсэ... нэ түхэлэй трактор бү...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: завод... гэдэхи гол талмай.

ТАСС-ай фотох...

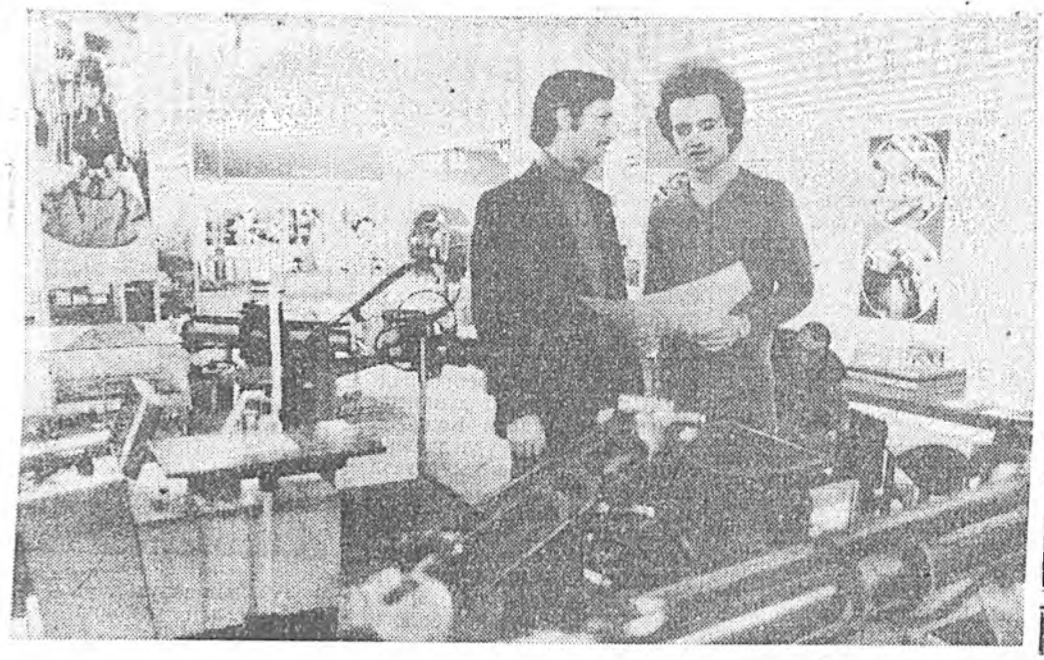

…МОСКВА. СССР-эй ВДНХ-д «Олон түмэн зоной …-технический» зохёохы… гэһэн выставкэ хү… байдаг. …оронойминай научно-… сүүлэй 10 мил… эрдэмтэд, инженернүүд … технигүүдые нэгэдүүл… Арадан ажахыда науч… …даамай ехэ хубита … тэдэнэй эрхилдэг эл… …ынзын хүдэлмэринүүд … мүн дэлисэ тухайнь … экспонадууд үнэн… тодоор харуулна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Николаев… НПО-гой областной со… робототехникын талаар … гэшүүд инженер… Ю. И. ЛИЧКО (баруун …), В. С. БОЙЧЕНКО … мини-рободуудые ха… байна.

ТАСС-ай фото.

ҺОНИРХОЛТОЙ ТУРШАЛГА

ТАБАТАЙҺАА ТОО БОДОЛГО

ТОО БОДОЛГО ухаан бодолые гуримтай болгодог,—гэжэ М. В. Ломоносов хэлээ бэлэй. Иигэжэ хэлэһэниинь табатайншье үхибүүдтэ тааралдан тудалдадаг юм. Энээнние Кишинёвой «Росинка» гэжэ хүүгэдэй саадай хүмүүжүүлэгшэд гэршэлхэ байха. Тэдэнэй хүмүүжүүлдэг багашуулай ухаагаараа удхалан бодомжолхо шадабаринь нэгэдэхи классай һурагшадшье атаархажа болохол.

Багашуулые гансашье тооложо һургаха бэшэ, мүн нэн түрүүн — ухаалан бодомжолжо һургаха—эгээл иимэ зорилго саадые даагша, эрдэм мэргэжэлээрээ математик М. Д. Васильковская табиһан байна. Энэ хэрэгээ һонирхолтой наадануудай үедэ хэжэ шададаг юм. Харин үхибүүдые эдэ нааданууд аргагүй ехээр һонирхуулдаг, дурынь буляадаг, тиимэһээ тэдэнние «һургажа» байна гэжэ тэдэнэр тухайлдагшьегүй байха.

...Гоёор шэрдэһэн бишыхан куклануудта нааданхайн һайхан эльгэбшэ-хубсаһа үмдэхүүлхыень гурбатай басагые гуйба ха. Тэрэнь түрүүшээр мэгдээд абаа һэн: хайшаншье гээд оролдоходонь, шортоо, нэгэнииинь хубсаһагүй үлэшэхэ юм!

— Һүүлшын куклые ши юундэ гомдохообош? —гэжэ, хүмүүжүүлэгшэ асууба. Тиихэдэнь куклануудта орходоо эльгэбшэнүүдынь нэгээр дуталдажа гэһэн тобшолол басагахан хээдхёо һэн.

Тиигээд үшөө нэгэ ухаалдин бодолго—наадан. Стол дээрэ уһатай литрэй баанха, мүн лэ литрэй хооһон шэл табяатай байна. Хоорондонь нэгэ аяга бии. Алинайнь уһан ехэб гэжэ тодорхойлхыень багашуулые гуйба. Тиигээд лэ урматай халуун буляалдаан болобо. Һүүлэй һүүлдэ хэншьеб аяга абаад, хэмжэхэ гэжэ дурадхаба. Энэ мэтээр лэ хэм хэмжүүр тухай ойлгосо үхибүүдэй ажабайдалда ородог байба.

Элдэб янзын үнгэтэй кубигууд, бүмбэгэнүүд ба пирамидануйд, гоё зурагуудтай ба геометрическэ дүрсэнүүдтэй таблицанууд, нааданхайнууд — эндэхи бүхы юумэн үхибүүнэй ажагладаг, ухаагаараа удхалан бододог шэнжэ шанарые хүгжөөдэг юм.

— Хүүгэдэй саад «дүүргэһэн» үхибүүхэн хаанашье оромоо олоод байха, геометрическэ дүрсэнүүдые илгаруулжа шададаг байха ёһотой—гэжэ М. Д. Васильковская тоолоно. — Бага балшар наһандаа үхибүүн эдэ бүгэдые хэжэ шададаг байха гэжэ үхибүүдтэй хэһэн хүдэлмэриингөө дүй дүршэл дээрэһээ ойлгожо абааб. «Росинкада» тоо бодолгоор үнгэргэгдэдэг заншалта олимпиаданууд энээндэ гэршэ болоно.

Хүүгэдэй саадта үхибүүдэй ойлгожо абаһан эрдэм мэдэсэ, дадал шадабари саашадаа тэдэнэй һуралсалайнгаа программа түргөөр, үлэмжэ һайнаар шудалхадань туһалдаг гээшэ.

М. МАТЮПАТЕНКО.

Кишинев.

ЭРДЭМ, ТЕХНИКЫН ЭДИ ШЭДИ

1983 ОН МАЙ

ЛАЗЕР ФЕРМЭ ДЭЭРЭ

Казахстанай Панфиловска районой «40 лет Октября» колхозой нугаһанай фермэ дээрэ ялабхима улаан «зүүнүүд» ялалзажа эхилбэ. Иигэжэ лазерна түбтэ нугаһанай үндэгые дальбараа болгохынгоо урда тэдэ хурса гэрэлээр шарана.

Казахай С. М. Кировэй нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй биофизикын кафедрын дүредхэһэн энэ онол арга туршалга гарахдаа һайнаар бодото байдал дээрэ хэрэглэгдэжэ болоо. Энэ онол аргаар тус колхоз 580 тонно нугаһанай мяха нэмэжэ абаба.

Иимэ даамай ехэ нэмэлтэ ямар юумэнһээ абтана гээшэб? Нэгэдэхеэр, үндэгэ гэрэлтүүлэн шарахын тулада лазер хэрэглэхэдэ дальбараануудай дэгжэн гарасань табан процентээр, тэдэнэй дэлихэн томо болосонь хорин процентээр дээшэлээ. Тэрэнэй эсэстэ 150 мянган нугаһан нэмэжэ абтаа һэн. Хоёрдохёор, үндэгэ, дальбараануудые лазерай гэрэл туяагаар шарахада тэдэнэй дэгжэсэнь һайжардаг, тэжээлэйнь гаргаша хородог юм. 57—60 хоноһон нугаһан 2 килограмм болодог.

Шэнэ онол арга хэрэглэлгын гаргашань арбан хоёр мянган түхэриг болоһон юм.

В. ГАНЖА,
ТАСС-ай корр.

ЖЭБЭ АЙМШАГТАЙ БЭШЭ

Түмэр соргонуудта үмдэхүүлэгдэдэг «самсаа» үнэхөөрөөшье элэхэ һалаха гээшые мэдэдэггүй байба. Тэрэнние Латвиин эрдэмтэд ухаалан бүтээгээ. Жэбэ, хорон гэхэ мэтэнүүдтэ табяад жэлдэ эдюулдэггүй, ядаргашгүй—жэшээлхэдэ, битум хушалтада орходоо гурбэ-дүрбэ дахин удаан байдаг бүреэһэнгэ тухай үндэһүүрин системэнүүдэй барилгаһад уиинһоо бодомжоодог байгаа. Енгаа хотодо байрладаг «Союзводполимер» нэгэдэлэй мэргэжэлтэд Ригын политехническэ институдай эрдэмтэдтэй хамтаран ажалложо, химическэ аргаар түмэрые эдюулэсэгүй болодог шэнэ технологи зохёон байгуулба.

Элдэб хоронгто эдюулжэр оршон байдалда булад зүйлнүүдые ашаглаха үедэ тэдэнэй хэрэглэгдэхэ болзорые ашаг үргэтэйгөөр һунааха арга полиэтилен олгоо бшуу. Термо-түхеэрэлгын туһаламжаар соргонуудай гадар ба дотор талын ханануудта энэ полиэтилен нимгэхэнээр няалдагдаад, эдэ соргонуудые жэбэһээ найдамтайгаар хамгаалдаг юм.

Түмэрые найдамтай һайнаар хамгаалдаг, жэбэрүүлдэггүй энэ технологи үргэнөөр хэрэглэгдэжэ эхилэнхэй.

В. БЕКЕРИС,
ТАСС-ай корр.

БЭДЭРЭЛГЭ, НЭЭЛТЭНҮҮД

ГЕОЛОГИИН ГАЙХАЛТА УШАРНУУД

…СТРАХАНЬЫН 70-аад …доной газарта сүүд… 600 мянган кубометр …дэг айхабтар баян… оздобо. Тиигэжэ мэ… …промышленна… газарта ашагта малта… шэнэ нөөсэнүүдые… ашаглахань бэр… лэ байха гэһэн һа… буруу һургэдоо һэн. …тооложо то… …ёһоор, Астраха… газоконденсадай хэбтэ… оронойминай Евро… хубини хэбтэшэнүү… …ехэнүүдэй нэгэ… болоно. Жэл соо 6 …эрд түүхэй эд абадаг, …шанаржуулан буйлуул… промышленна комплекс байгуулха гэжэ хараалай. Зүгөөр эндэхи газарынь тус комплексын …хожомынь 18 милли… кубометр хүрэтэр дээрэ арга олгохо байна.

ЗАМБУУЛИНАЙ СТАНЦИНУУД …ОГУУДТА ТУҺАЛНА

…раханиин хэбтэшые …эн нээхэ хэрэгтэ со… …мэл одонуудай, замбуулинай дайдаар ниидэдэг …уудай хэһэн зурагууд бага бэшэ үүргэ дүүргэнэ. Эдэ зурагуудые …эн үзэһэнэй ашаар …малтамал бэдэрэн-то… …ын хүдэлмэринүүд …, бага гаргашатайгаар … байгаа.

…нуулинай дайдаһаа газар шэнжэлхэ тон шухаг …боломжонуудые түрүү… тоодо геологууд сэг… …һэн ха. Газар шазамбуулинай зам дээ… …здаган захынь самоо… обёорогдохогүй юу… газар доро хэдэн кило… гүнзэгыдэ хэбтэһэн ге… …ка бүридэлнүүд ха… байна бшуу. СССР-… …огиин министр про… Евгений Козловскиин …эй ёһоор баяр ёһо… оршоһ байдал хүрэтэр …хушаатай байһан ста… дүрсэ шэнги, эдэ бү… …уд туһаһан һэрхигээр …үенүүдэй дээдэ …һэтэ соо харагдадаг …уулинай зам дээрэһээ …зурагууд Украинада …газа углеводородуудай …бэтэшэ бэдэрэлгын хү… …ые баримталан үндэ… …мүн түлишэ малтан …байһан хуушанай бу… сад түбүүдэй — Поволжиин, Хойто Кавказай нефте-газтай талмайнуудай бүридэлые тодоруулха арга олгоо бэлэй. Олон хүн зоной хайгаашье һаань, Смоленскэ областьдо нефть бэдэрэлгын талаар найдамтай баян район олдоһон байна.

ДАМ СААШАА ГАЗАРАЙ ГҮН РУУ

«Эрхим микроскоп—һүүшэ мүн» гэһэн шог ёгто оньһон үгэ геологуудта бии юм. Үнэхөөрөөшье, замбуулинай дайдаһаа абтаһан мэдээсэлэй хэршье үнэтэй сэнтэй байгаа һаань, һүүлшын үгэ газар урамдэгшэд лэ хэлэдэг шуу. Тэдэнэр уридшалан хэгдэһэн тухайламжые баталдаг гү, али буруушаадаг ха юм. Мэргэжэлтэдэй һанамжын ёһоор, газарые тон гүнзэгыгөөр урамдэхэ гээшэ ашагта малтамалнуудые ашаглалгын шэнэ шата болонхой.

Замбуулинай дайдаар ниидэдэг аппарадуудай Марс ба Үүрэй солбондо хүрөөшье һаань, өөһэдымнай юртэмсэ дэлхэйн газар дорохи баялигууд бидэндэ ехэнхидээ үшөө таагдаагүй таабари зандаа үлэнхэйл. Кольско хахад арал дээрэ малтагдаһан тон гүнзэгы нүхэн үнгэрэгшэ жэлэй эсэс багта 11 модоной тэмдэгтэ хүрөөд байгаа. Газарай гадарые малтан дам дабшаха гээшэ айхабтар хүндэ ажал юм. Тиибэшье тэрэ хадаа хэһэн ажалые харюулха байха: иимэ гүн гүнзэгыдэ байдаг бодосууд тухай тоо, баримтанууд болбол оронойнгоо минерально-түүхэй эдэй нөөсын хүгжэлтые уридшалан бата найдамтайгаар хараалха арга олгохо бшуу.

Мүнөө үедэ тон гүнзэгыгөөр үрэмдэлгын ниитэ-союзна программа бэелүүлэгдэжэ эхилбэ. Имагтал научна зорилгонуудһаа гадна бодото ажал хэрэгэйшье зорилгонууд — оронойминай ашагта малтамал абадаг гол районуудта саашадаа нефть, газ болон элдэб рудануудай хэр зэргэ малтагдаха байһыень сэгнэхэ зорилгонууд шиидхэгдэхэ жэшээтэй. Тиигэжэ 7—12 модо хүрэтэр гүнзэгы нүхэ малтаха 20 шахуу газар нютаг шэлэгдэнхэй. Мүнөө 15 модоной гүнзэгыдэ үрэмдэн орохо түхеэрэлгэнүүд үйлэдбэрилэгдэжэ эхилэнхэй. Тиимэ томо нүхэнүүд Кавказда, Коми автономито республикада, Украина ба Ураала урамдэгдэжэ байнхай. Уридшалан тухайлһанай ёһоор тон гүнзэгы газарта геологууд маша ехэ нээлтэнүүдые хэхэ байха ха.

ШЭНЭ НЭЭЛТЭНҮҮД, ШЭНЭ ТУХАЙЛАМЖАНУУД

Оронойминай хуушанай промышленна районуудта түүхэй эд дүүһаха үшөө холо үдэ гэһэн тухайламжые замбуулинай дайдаһаа буулгадаһан зурагууд, мүн шэнэ жэлтын бусад шэнэ оноо аргануудые хэрэглэжэ байгаад хэгдэһэн тон гүнзэгы урамдэлгэ батадхан гэршэлээ. Һүүлэй жэлнүүдтэ СССР-эй Европодохи хубини хойто зүгтэ нефтиин газай шэнэ хэбтэшэнүүд олдоо, мүн Кавказай газар доро тон гүнзэгыдэ байдаг нефтиие шэнжэлгэ ехэ амжалтатай байгаа. Европын районуудтахи далайн уһан дорохи газар дээгүүр углеводородуудые бэдэрэлгэ улам үргэдхэгдэнэ. Далайн баян хэбтэшэнүүдэй ашаар Крым заншалта ёһоор газ хэрэглэгшэ байһанаа тэрэнние хүршэ областьнуудтаа эльгээжэ байдаг нютаг болохо юм. Донбасста, оронойминай нүүрһэ малтан абадаг эгээл үнинэй нютагта, кокслогдодог шухаг нүүрһэ абаха шэнэ газар элирүүлэгдээ. Кольско хахад арал дээрэ нианидай—сайрай (алюминиин) шудхамал холисо абахын тулада хэрэглэгдэдэг түүхэй эдэй элбэг баян хэбтэшэ шэнжэлэгдээ. Россиин Европодохи хубини түбэй районуудта ба Коми АССР-тэ боксидай гарадаг шэнэ газар ашаглалгада бэлдэгдэнхэй.

Хуушанай районуудта бэдэрэлгэ хэхэ гээшэ Сибириин гүн тайга соо гү, али Дунда Азиин сүл губида шэнжэлэлгэ хэһэндэ орходоо заримдаа орёо хүндэ асуудалшье болоод байдаг. Тэрэ хадаа геологиин заншалта болоһон бодомжые шэнээр хаража үзэхэ, научна шэнэ үндэһэ баримта хэхэ, шэнэ технологинуудые ухаалан зохёохо эрилтэ үсөөн бэшэ ушарта табидаг байна бшуу.

Үнгэржэ ерэхэдээ, мэргэжэлтэдыешье гайхуулдаг уридшалан хэгдэһэн тухайламжанууд бии болоно. Жэшээлхэдэ, эрдэни шулуу бэдэрхын тулада Белоруссиин ба Баруун Украина хадаа урагша абамаар баян районууд гэжэ хэзээдэшье тоологдодоггүй байгаа. Тиибэ һабашье һаань, эндэ газарай ехээр гантаһан зононуудта алмаз оложо болохо юм гээд Белоруссиин геологууд Красовский, Лукашев гэгшэд тухайлан тоолодог байна. Иимэ һайданги һанамжыень үсөөхэн лэ хүнүүд дэмжэдэг юм. Зүгөөр СССР-эй Европодохи районуудта һүүлэй жэлнүүдтэ нээлтэнүүд хадаа хүлеэгдээгүй эгээл гайхама тухайламжануудта анхаралтайгаар хандахыень юундэшье этигэдэггүй һэжэг түрэдэг хүнүүдые баадхана гээшэ.

Алексей ПУТИНЦЕВ,
АПН-эй шэнжэлэгшэ.

…ҮШЭТЭ АЙЛШАН МОРИЛХОНЬ

…хизааргүй ехэ зам …, Орион гэдэг бүлэг …ай зүгһөө дабша дабшан Наранай системэдэй …ша Галлея гэжэ һүүлтэй …эрэжэ ябана. Тэд …инай дайда соогуур …мар хуулиин ёһоор …ябаха болоо юм, тэ… …дүтэлжэ ерэһэнэйнь …нгууд ямар байха … Эдэ, мүн бусад олон …ннуудые тээсгэн Ук… …нийслэл хотодо бо… …уласхоорондын зүб… …дээрэ мэдээжэ совет …нууд, Болгариһаа, …, ГДР-һээ, Куба… …шо ба Чехословакиһаа ерэһэн ханинарынь … хэлсээ һэн.

1986 оной февралиин …охо ёһотой иимэ шу… …ийлэ хэрэгэй урда тээ …дэлхэйн астрономууд ажагламта хэхэ программануудаа бэлдэнэд, — …совет программые бэлдэхэ тусхай комиссиин түрүүлэгшэ, УССР-эй Наукын академиин Астрономиин гол обсерваториин …ор Я. Яцкив хэлээ. — … гэжэ һүүлтэй одон яахадаа иимэ ехэ һонирхол түрүүлээб гэхэдэ, тэрэ хадаа үе-үе болоод үзэгдэдэг одонуудай тон шухаг түлөөлэгшэ юм, тиимэһээ шэнжэлгэ хэхын тулада тэдэнэй ямар нэгэн түхэл шэнжэнь боложо магад шуу. Тэрэнэй голынь хадаа металлай ба газай нэмэлтэтэй мантан томо мүльһэнүүдһээ бүридэһэн гурбан километр үргэнтэй «айсберг» (мүльһэн хада) мүн болоно. Харин Наранда дүтэлхэ бүринь тэрэнэй туйлай ехэ һүүлынь хэдэн олон миллион километртэ унжыха байна.

Энэ хадаа манай эрын урда тээхи 240-дэхи жэлһээ эхилжэ тоолоходо, һүүлтэй одоной тусхайта ёһоор бүридхэгдэһэн хорин юһэдэхи «айлшалалга» болоно. Гэбэшье эртэ урда сагай гар бэшэгүүд дотор энэ һүүлтэй одон тухай бүри эртын үенүүдтэ дурдагдаһан байдаг. Эрьесынь үсые түрүүлэн тайлбарилжа харуулһан Англиин астроном Э. Галлейн хүндэлэлдэ нигэжэ нэрлэгдэһэн энэ һүүлтэй одон тэнгэриин хаяада эгээ һүүлдэ 1910 ондо ялалзаа бэлэй. Тиихэдэл тэрэнэй түрүүшын фото-зурагууд абтаһан, һүүлэйнь бүридэдэг газуудай бодосууд тодорхойлогдоһон байгаа.

Ойгоргүй шанга хүсэтэй аппаратурын туһаламжаар хэгдэдэг мүнөөнэй шэнжэлгэнүүд хадаа огторгойн энэ одоной олохон нюусануудые элирүүлхэ ёһотой юм лэ даа. Газарта эгээл дүтэлхэдөө, энэ одон 60 миллион шахуу километр холуур гараха байна.

Замбуулинай дайда соогуур энэ һүүлтэй одоной дабшадаг замые тодорхойлхо, тэрэнэй бүридэдэг хубинуудай шэнжэ шанарые тодоруулха шэнжэлгэнүүд, тиихэдэ Наранай һалхинтай, мүн замбуулинай дайда соогуур болодог бусад үзэгдэлнүүдтэй тэрэнэй ямараар харилсадагыень тодорхойлхо шэнжэлгэнүүд хадаа газар дээрэһээ хамтаран хэхэ ажаглалтын программада оруулагдаһхай.

Тэрэшэлэн энэ һүүлтэй одые сэхэ замбуулинай дайда соо шэнжэлхэ асуудалнууд мүн лэ харагжа үзэгдөө. Ойлгогдосогүй гайхалтай энэ һүүлтэй одоной гол бэстэйнь уулзахын тулада эрдэм наукын түүхэдэ анха түрүүшынхеэ замбуулинай хэмэл аппарадууд тиишэ ниидэн ошохо юм.

ТАСС-ай корр.

Киев.

ЭРДЭМТЭДЭЙ ЛАБОРАТОРИНУУДААР

ХОРХОЙ ШУМУУЛ— ХОРХОЙ ШУМУУЛАЙ ДАЙСАН

Хорото хорхой шумуулнууд дэлхэй дээрэ жэл бүри хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасын 25—30 процентыень угы хэдэг юм. Газар таряалангай дайсадтай тэмсэхын тула улам шэнэ химическэ хэрэгсэлнүүд ухаалан зохёогдоно. Гэбэшье энээгээр дашуурха болоо һаа, хүн түрэлтэндэ ба оршон байгаалида олон уршагта юумэн тохёолдуулагдажа болохо ха юм. Тиимэһээ СССР-тэ мүнөө ургамалнуудые хамгаалгын биологическа арга метод улам ехээр хэрэглэгдэдэг болобо. Энэ талаар хэгдэжэ байгаа зарим тэды хүдэлмэринүүд тухай АПН-эй корреспондент Игорь Сидоровичэй репортаж соо хэлэгдэнэ.

МОСКВАДА түбхинэһэн «Агроприбор» гэжэ научно-үйлэдбэриин нэгэдэлэй олон лабораторинуудай нэгэн сооонь ороод гараябди. Мүнөө эндэ «амиды хорхой шумуулнуудай фабрика»—трихограмма-эрбээхэйнүүдые ехэ болгодог, үдхэдэг түхеэрэлгэ туршалга гаража байба.

—Энэ эрбээхэй хүхы мэтээр үтэ үндэгээ ондоо хорхойнуудай үүр уургай соо хэжэрхидэг, тэрэнь үдэжэ ехэ болоходоо, хорото шумуулнуудай гаргаһан үтэ хорхойнуудынь палгаажа хосороодог юм,—гээд «Агроприбор» гэжэ научно-үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директор Анатолий Якунин хөөрэнэ. — Мүнөө трихограмма хорхой хлопогой талмайн, яблониин саадай, капустын ба бусад ургамалай хорото шумуултай хэгдэдэг тэмсэлдэ амжалтатайгаар хэрэглэгдэнэ... Трихограммые ороооной бүри соо үдхэжэ, тиигээд шумуулан олооро үндэгэлхэ үедэ поли дээгүүр тараажа хаядагди. Энэ хадаа ургамалнуудые хамгаалгын биологическа арга методэй нэгэ түхэл янзань болоно.

Хорото хорхой шумуулнуудтай тэмсэхэдээ, байгаалида байдаг өөһэдынь дайсад хорхойнуудые хэрэглэхэдэ ургасын гээлтэ хоролто нилээд ехээр бага болодог байна. Хилын саанаһаа манай оронда асарагдаһан, тиигээд эндэхи нютагай дайсадай зүгһөө мүртэй харюу абаагүй хорхой шумуулнуудта эсэргүүгээр хэрэглэгдэдэг биологическа арга метод илангаяа һайн үрэ дүн харуулһан байна. Жэшээлхэдэ, шуһата тля гэжэ хорхой абаад харая. Яблониин үндэһэнэй энэ хорото шумуул анхан американ гарбалтай юм. Тля гэжэ хорхойн гол дайсан бологшо «наездник-афелинус» гэжэ хэрэглэхэдэ һайн үрэ дүнтэй байба. Энэ хорхойн үдэхэнь эрид бага болоо һэн.

—Хорото шумуулнуудтай хэгдэдэг тэмсэлдэ мүнөө химическэ арга метод ямар һуури эзэлнэ гээшэб? Энэ арга метод олохон оронуудта угаа ашаг үрэтэй байна ха юм.

—Зүб лэ даа, — гээд, Анатолий Якунин харюусаба. —Ургамалай набша намаа дээгүүр хорхой шумуулнуудта хоротой бодосуудые нимгэхэнээр сасадаг онол арга һая болотор ехээр хэрэглэгдэдэг байгаа. Ушарынь юуб гэхэдэ, урдань аюулгүй, хоро хүргэхэгүй гэжэ тоологдодог байһан хэдэ хэдэн химическэ бодосууд хүндэ. Тэрэшэлэн аша туһатай хорхой шумуулнуудта, шубуудта хоротой байба ха юм. Тиинһэн мүртөө хоротой олохон хорхой шумуулнууд хорлодог бодосуудай нүлөөндэ зохилдон тааралдаад, бүри үдэсэтэй болодог байба. Тиимэһээ хорхой шумуулнуудай һаял бии боложо байһан бишыхан участогуудые химическэ хоронуудаар сэбэрлэхэдэ үлэмжэ һайн гээшэ. Нэлэнхы үргэн талмай дээрэ биологическа арга метод хэрэглэхэдэ ехэнхидээ таарамжатай байдаг. Тэрээнһээ гадна энэ арга метод экономическа талаараа аша туһатай бшуу. Имагтал нёдондо жэлдэ биологическа хэрэгсэлнүүдээр 15,2 миллион гектарай ургаса хамгаалагдаа һэн. Иимэ арга метод хэрэглэһэн газар дээрэхи хлопогой ургаса дээшэлүүлэгдэһэн, харин хорхой шумуулнуудһаа нэгэ гектар газарые хамгаалгада гаргашалагдаһан гаргашанууд гурба дахин хорсогдоһон байха юм.

—Биологическа арга метод эрдэмтэдтэ яһала үнихэнэй мэдээжэ болонхой юм. Харин тэрэнние хэрэглэһэнһээ абтадаг нилээд ехэ үрэ дүнгүүд имагтал һүүлэй үедэ туйлагдаа гээшэ бэзэ. Энээниие юугээр тайлбарилтай хаб?

—Аша туһатай хорхой шумуулнуудые урдань имагтал научна туршалга хэхын тулада үдхэдэг байгаа,—гээд нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэ Михаил Лейбензон тайлбарилжа үгэбэ. — Зорилгонь ямар байгааб гэхэдэ, энэ хэрэгые промышленна үндэһэ һуури дээрэ табиха шухала байгаа. Тиигээд лэ ургамалнуудые хамгаалдаг Бүхэсоюзна эрдэм-шэнжэлгын институт трихограмма-эрбээхэйнүүдые үдхэхэ технологи дурадхаа һэм шуу. Харин тэдэнние олоор үдхэхэ, бодото байдал дээрэ хэрэглэхэ хэрэгые «Агроприбор» эрхилдэг болоо бэлэй. Мүнөө орон доторнай трихограммые үдхэхэ 350 түхеэрэлгэ хүдэлжэ байдаг. Тиихэдээ тэдэнэй түхеэрэлгэ бүхэниинь һара бүри хэдэн зуугаад миллион хорхойн үтэ үгэдэг юм.

Ямаршье хэрэгтэ үзэгдэдэгтэл, манайда дутуу дунда зүйл бии ааб даа. Тэдэнэй нэгэниинь — үе үеэр (циклээр) хүдэлэлгын асуудал болоно. Түхеэрэлгэнүүд жэлдээ миил дүрбэн һара соо — хабарһаа намар болотор хүдэлдэг байха юм: үбэлдөө эрбээхэйн үтэ-үндэгэхэнүүдые хадагалхань бэрхэтэй байна бшуу. Мүнөө болоходо «амиды хорхой шумуулнуудай фабрикын» нарижуулан һайжаруулагдаһан шэнэ түхэл дүрсэ байгуулагданхай гээшэ. Тэрээн соо юумэ хадагалдаг холодильнигууд байхаар хараалагданхай.

—Мүнөө шэнэ биологическа комплекс байгуулхын тула хүдэлмэри хэжэ байнабди,—гээд, хөөрэлдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ А. Якунин мэдүүлбэ. — Тэрэ комплекс соо аша туһатай элдэб янзын хорхой шумуулнууд үдхэгдэхэ байна. Ямар поли дээрэ, жэлэй ямар сагта эдэ хорхой шумуулнуудые хэрэглэхэ ушар гаранаб, тэрэл сагтань тэдэнние хэрэглэхэ арга тус комплекс олгодог юм.

(АПН).

ХИЛЫН СААНАХИ ЭРДЭМ, ТЕХНИКЭ

△ СОФИЯ. Хатуу болгожо, шанаржуулагдаһан булэдта орходоо һураггүй элэсэгүй шэрэмые Болгариин Наукануудай академиин металл шэнжэлдэг институдай мэргэжэлтэд ухаалан зохёобо. Иимэ шэрэмээр хэһэн зүйлнүүд шанаржуулһан булад хэрэгсэлнүүдһээ таба дахин удаан саг соо ямаршьегүй хэрэглэгдэдэг байна.

* * *

△ СОФИЯ. «Запорожец» гэжэ совет хүнгэн автомобилиие Болгариин инженернүүд электромобиль болгон шэнэлээ. Энэ машинань час соо 72 модо түргөөр ябадаг, мүн электрын элшэ хүсэ нэмэжэ хүүлэнгүйгөөр 60 модоной зай гаталдаг юм.

* * *

△ СОФИЯ. Бетониие бүри уян нугархай болгодог, 30 дахин шахуу түргөөр хатуужуулдаг, мүн цементые алмадаг тиимэ химическэ нэмэлтэ зүйл Болгариин мэргэжэлтэд бии болгоһон байна. Иимэ нэмэлтэ зүйл бетоной барисалдаха үедэ үзэгдэдэг ганталгые уридшалан усадхадаг, 10 градус хүйтэн байхада үлүү ажал хэнгүйгөөр тэрэнние шудхаха арга олгодог юм.

* * *

△ ПРАГА. Чехословакиин авиаконструкторнууд «Зет 37 Т» гэжэ хүдөө ажахын шэнэ түхэлэй самолёдые ухаалан байгуулба. Гансашье Чехословаки дотор бэшэ, мүн тэндэһээ холо саагуурхи оронуудай таряашадай дунда ехэ хүндэтэй болоһоороо мэдээжэ «Шмель» гэжэ самолёт нарижуулагдан һайжаруулагдаһан байна. Таряашадай агаарай шэнэ туһалагша хорхой шумуулһаа ногоон ургамалнуудые хамгаалхын, таряаланда агаарһаа тэжээл үгэхын тулада хэрэгтэй болодог бүри һайжаруулагдаһан түхеэрэлгэнүүдээр хангагданхан. Тэрэшэлэн ехэ ашаа тээдэг, ашаглахада алмалтатай арьбан шанарынь «Зет 37 Т» самолёдой һайн талань болоно.

1984 ондо шэнэ самолет олоор гаргагдажа эхилхэ.

* * *

△ СТОКГОЛЬМ. Хүнгэхэн шэгнүүртэй, дулаан хүйтэнние табидаггүй һайн шанартай барилгын бетон Швецидэ бүтээгдэбэ. Хатуу шэнжэтэй болоод байхадань тэрэнние отолходо, мүн модо руу шааһандал, тэрээндэ хадааһа шаахада хамаагүй. Энэ бетоной бүридэлдэ жэжэхэн полимерэ шааригуудые оруулхада тиимэ юрэ бусын шэнжэ шанартай болодог байна.

* * *

△ ВАШИНГТОН. «Велосипед ухаалан зохёоһоной хэрэггүй» гэһэн дурадхалда болгоомжотойгоор хандалтай гээшэ ха. Ушарынь гэхэдэ, велосипед саг үргэлжэ нарижуулан һайжаруулагдана бшуу. Жэшээлхэдэ, американ нэгэ фирмэ иимэ велосипед ухаалан зохёогоо. Тэрэнэй педальнуудынь түхэрэлээд эрьелдэдэг бэшэ, харин дээшэ доошоо хүдэлдэг юм. Педалиин дараадхихада хойто мөөриин булатай холбоотой тусхай трос тэрэнние эрьелдүүлдэг гуримтай. Тиимэ педальнууд хадаа өөрынгөө бэеын шэгнүүрэй ашаар бүри ехэ даралта хэхэ арга велосипедтэ олгодог байна. Иимэ велосипед оройдоо 11 килограмм татадаг, тэрэнние багашагхан чемодан соо хээд ябахада болохо.

* * *

△ ТОКИО — ВАШИНГТОН. Электронно часыда, шагнадаг аппарадта ба миникалькуляторта хэрэглэгдэдэг бишыхан батарейкэнүүдые япон болон американ инженернүүд хамтаараан зохёобо. Энэ батарейкын диаметр—6 миллиметр, зузааниинь—1,5 миллиметр, хүсэниинь—9 ампер-час юм.

* * *

△ ТОКИО. Нефтиин үнэ сэнгэй ехэ болоһонһоо уламжалан, далайн далбагата суднанууд бии болобо. Японой 1.600 тонно ашаа тээдэг танкер бүтээгдэбэ. Тэрэнэй дизельнэ двигательдэ нэмэжэ, компьютерээр залан жолоодогдодог хоёр далбага тодхоогдоо. Энэ судна ябаха талаараа һайн, 10 процентээр бага түлишэ галдадаг. Японой инженернүүд 35.000 тонно ашаа тээхэ шадалтай шэнэ судныи проект табижа эхилбэ. Тэрээн дээрэ бүхыдөө 3.400 дүрбэлжэн метр талмайтай далбаганууд тодхоогдохо гэжэ хараалагдана.

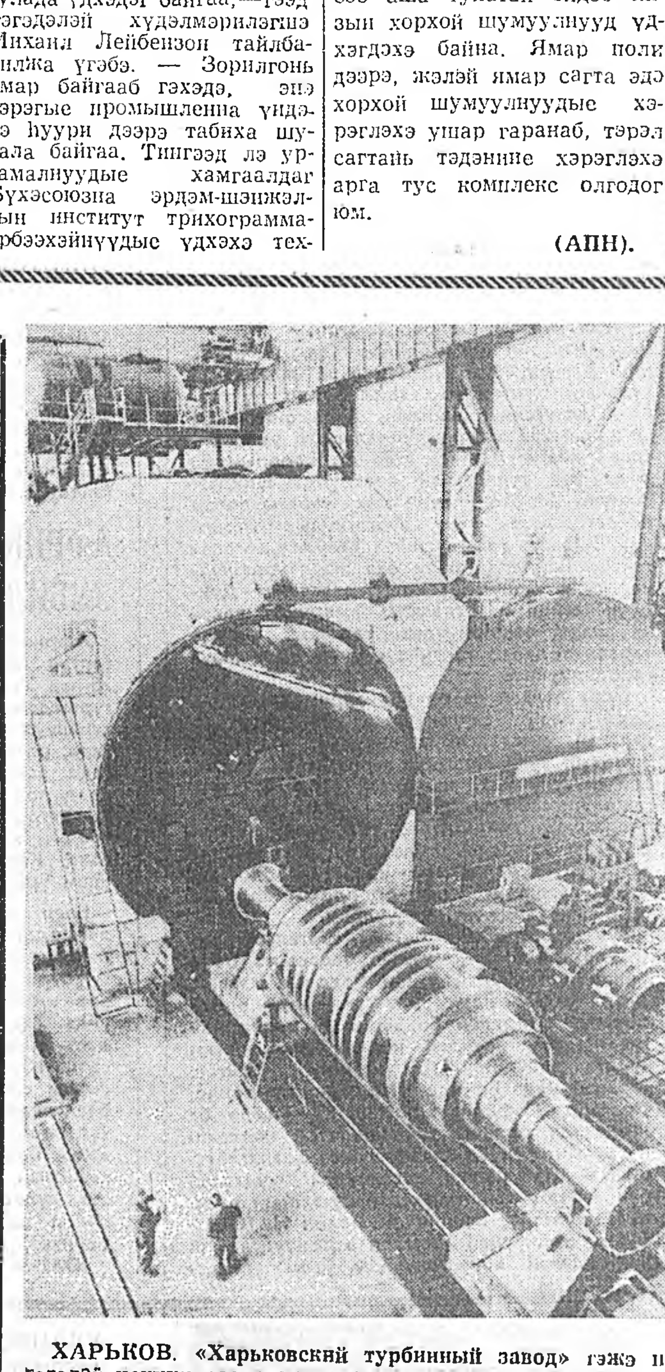

ХАРЬКОВ. «Харьковский турбинный завод» гэжэ нэгэдэлэй цехүүд соо атомна электростанцинуудта хэрэглэгдэхэ миллион киловатт хүсэтэй турбинанууд байгуулагдадаг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: роторнуудай участок.

ТАСС-ай фото.

Буряадай АССР-эй 60 жэл

НАҺАНАЙН ЖАРГАЛТА ЗАМ

Буряадай АССР-эй анха байгуулагдаха үедэ Харлампий Родионович арбатай болонхой ябаа. Тэрэ мүнөөнэй Кабанскын районой Хандала нютагта таряашан айлай бүлэдэ түрэһэн юм. Хара багаһаа эхилжэ, ажалай амта таниһан хүн. Эхэнь залуугаар наһа барашоо һэн. Эсэгынгээ гэртэхи, газаахи хүдэлмэреэ хэхэдэнь ёһотойл тулгань болодог һааб даа.

Харлампий Родионович Маласов пенсидэ гараһаар арбаад жэл болобо. Тиигэбэшье тэрэ тосхонойнгоо ниитын ажабайдалда залуугайхи шэнги эдэбхитэйгээр хабаадалсаһаар. Урдань республикын хүдөө ажахы хүгжөөхэ хэрэгтэ аша габьяатай ябаһан, ехэ оролдолго гаргаһан хүн миин һуужа шадаха юм аал?

—Мүнөөш даа бишни һанаа амархан ябана ха юмбиб даа. Гэр тойронойнгоо юумэ хэһэн болоод лэ үдэрөө барагшаб,—гэжэ Харлампий Родионович энеэбхилэн хөөрөө һэн.

Зүгөөр тэрэ үнэн дээрээ гэрэйнгээ ажалда дарагдашоод ябана бэшэ. Харин ута наһанаймни энээхэн ве хадаа зол хубимни. наһанайм жаргал гэжэ тэрэ тоолодог. Харлампий Родионович Елена Сахиловна хоёр найман үхибүү борьбо дээрэнь гарһаан, хүн болгоһон үнэр баян айлайхи ха юм. Хүдөө нютагта ажаһууха гээшэ урдань гайтай байгаа. Үдэр һүниеэ мэдэнгүй хүдэлхэ саг оло дахин ушараа. Илангаяа Елена Сахиловнада бүришье хүшэр һэн. Тэрэ олон жэлдэ һаалишан ябаа. Малшанай ажал мэдээжэ гүб даа. Олон багашуултайб, шаргамни газардаа гэжэ тэрэ нэгэтэшье дуугардаггүй бэлэй.

Олон үхибүүдые хүмүүжүүлһэнэй түлөө энэ эхын медаляар, хоёр орденоор шагнагданхай. Тиихэдэ В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлэй ба «Ажалай ветеран» гэһэн медальнуудта хүртэһэн ушар наһажаал хүгшөөдэйн ажалай аша габьяае гэршэлнэ.

Маласовтанай нэгэл басаганиинь Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг, 1-дэхи интернат һургуулида багшаар хүдэлдэг. Харин бэшэниинь эхэ, эсэгынгээ уг залгамжалан, хуби заяагаа хүдөө ажахын үйлэдбэритэй холбонхой юм. Түрэл тоонтото нютаг болохо Хандала тосхондоо түрэлхидэйнгөө хаяа хадхан түбхинэнхэй. Энэ тосхондохи совхоздо хүбүүниинь, табан басагадынь ажаллана. Электромеханик, һаалишан, тугалшан, повар гэһэн хүндэтэй мэргэжэлтэйнүүд. Тиихэлээрээ Маласовтанай уг гарбал энэл газартаа батаар, холуур һалаатан үндэһэлөө гэжэ тусгаар тэмдэглэлтэй. Ажал хүниие шэмэглэдэг. Совхозой столовые даагша Зинаида басаганиинь Ажалай Алдар Солын III шатын ордендо хүртэнхэй юм. Бэшэшье хүүгэдэйнгээ ажал хэрэгээр эхэ эсэгэ хоёр сэдьхэл дүүрэн ажаһуудаг шуу.

—Өө, эдэ аша, зээнэр гээшэднай баярай ехэ бахархал асарһан- баарһад даа. Тэдэнэрнай аяар хорин таба болоод байна! Тэдэнэйнгээ түлөө энэ бидэ хоёр һанаата яһалашье болодогбди даа. Теэд яахабши. Тиимэ бэлэн юумэн байдаггүй. Харин саашадаа эдээхэн «шолмонуудынай» ямар амитад болохо, ямар харгы олохо юм габ даа гэжэ һанахаш. Юрэдөө зүб харгыда ороһой даа. — гэжэ Харлампий Родионович гүнзэгыгөөр һанаа - алдан һуугаа һэн...

Энэ үбгэжөөл наһан соогоо али зэргын олон юумэ үзөөб даа. Хүндэшье, ороошье зам дабаһан хүн. Тэрэнэй урда дардам шууд харгы одоо байгаагүй. 1931 он һэн. Нютагтань «Улаан таряашан» гэжэ колхоз байгуулагдаба. Жэл урда тээнь Маласов комсомолдо абтаһан байгаа. Эсэгэтэеэ колхоздо орожо моришод болобо. Тэрэл жэлдэ Кабанскын МТС эмхидхэгдээ һэн. Трактористнарые бэлдэхэ хэрэгтэй. Харлампий Байгал-Хударада нээгдэһэн трактористнарай курсада һуража эхилбэ.

Зуугаад хүн һурадаг һэн. Оройдоол хоёр багша ном зааха. «Фордзон» түхэлэй тракторай досоохи газаахиие шудалхаш, тэрэниие жолоодожо, ябуулжа һурахаш. Хандалын 16 хүбүүд энэ курсада абтаһан аад, оройдоол Х. Р. Маласов, С. П. Афанасьев хоёр трактор жолоодохо эрхэтэй болоһон үнэмшэлгэтэй гэртээ бусаагша бэлэй. 1936 он болотор «Фордзоноор» газар элдүүрилээ. Удаань «СТЗ» тракотораар ажал хэһэн байна.

1939 ондо колхозынь Маласовые счетоводой курсада эльгээгээ. Тэрэл үеэр Коммунис партиин гэшүүндэ кандидадаар абтаһан байха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу ехэ дайнай эхилхэдэ, Ербанован нэрэмжэтэ колхозой счетоводоор хүдэлжэ байһан Харлампий Родионовичые Улаан Армиин зэргэдэ татажа, Алас-Дурна зүгтэ алба хэхыень элсүүлһэн шуу. Удаань 1943 оной эхээр полковой һургуули дүүргэһэн сэрэгшые Омск город ябуулһан, тэндэ солдадуудые һургаха алба даалгаба. Фронт эльгээхые хэды гүйбашье һаань, һанаһан эрмэлзэлыень хүсэлдүүлхэ аргагүй саг байгаа. Тэндэ һураһан олонхи сэрэгшэд Ленинградскэ фронт мордодог бэлэй. Нэгэтэ взводой командирай туһалагша Х. Р. Маласовта бэшэг ерэбэ. Гайхан, гэлын задалаад уншахадань, «Сэрэгэй эрдэмдэ эрхимээр һургаһандатнай ехэ баяр хүргэнэб. Дайлалдаһаар лэ ябанаб. Ленинэй орденоор шагнагдааб...» Харлампий Родионович хэн солдадай бэшэһые яашье тухайлжа ядаагша һэн. Тэрэнэй һургаһан сэрэгшэд олон лэ!

Нигэжэл Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай дүүрэтэр тэндээ алба хээд, түрэл нютагаа бусаһан намтартай. Тракторист, тракторна бригадын бүридхэлшэ, бригадир—нигэжэ шатаһаа шата дабшан ажаллаа. Харин 1953 ондо «Путь к коммунизму» колхозой гэшүүд өөһэдынгөө хамтын суглаан дээрэ Х. Р. Маласовые правлениин түрүүлэгшээр һунгаһан бэлэй. Энэ харюусалгатай тушаалые гурбан жэлэй туршада даажа ябаа. Энэ хугасаада колхозой оршолдог олзо найма дахин ургаһан байна. Харин тиихэдэ Харлампий Родионовичой аша үрэтэй хүтэлбэри үндэрөөр сэгнэгдээ һэн. «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орден, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамота, «СССР-эй хүдөө ажахын отличник» гэһэн тэмдэг коммунистын ажал ябуулгын бодото сэгнэлтэ болоно бшуу.

Тэдэнэй удаашье Х. Р. Маласовай шэн габьяата ажал, эдэбхи эрмэлзэл нэгэтэ бэшэ үндэрөөр тэмдэглэгдэһэн байха. Үнэн сэхэ сэдьхэлтэй, хамтын хэрэгэй түлөө хамаг хүсэеэ, бэлиг шадабаряа зорюулан, коммунист нангин нэрэеэ дээрэ үргэн ябаһан хүнэй алдар солоһь нимэл ха юм даа.

С. БОГУСЛАВСКИЙ,
«Байгалай галнууд» газетын таһагые даагша.

ГУУРҺАЯА ХУРСАДХАН...

Зүүн-Сибириин технологическа институдай олон хэһэгтэй газетын редакциин дэргэдэ студентнэр-журналистнуудай секци хүдэлдэг юм. Дээдэ һургуулиингаа һонирхолтой үйлэ хэрэгүүд, дүй дүршэл ехэтэй багшанар, урагшаа эрмэлзэлтэй нүхэд тухайгаа тэдэнэр хөөрэдэг заншалтай.

Илангаяа эдэбхитэйнүүдыень нэрлэе. Александр Юдин 1-дэхи курсын студентнэрэй бэшэһэн материалнуудые заһажа үгэдэг, тэдэниие эдэбхижүүлдэг юм. Александр хоёрдохи жэлээ секцидэ ябана. Гуурһаниинь нилээд ульгам болонхой, шүлэг бэшэдэг. Мүнөө жэл А. Юдин барилгын отрядай командираар томилогдонхой. ВЛКСМ-эй комитедэй гэшүүн мүн.

Холын Хабаровска хизаарһаа институдтамнай һурахаар ерэһэн Юрий Гаврин түрүүшын үдэрнүүдһээ ниитын ажабайдалда эдэбхитэй хабаадалсажа эхилээ һэн. Эстрадна программатай студенческэ театр байгуулһан юм. Хяагтын районоор гастролёор ябажа, ажалшадай урда наада харуулаа. Анхан районно газетэдэ бэшэдэг байһан, тиимэһээ оорын дүршэлтэй байгаа. Театрай эдэбхитэд тухай «За технические кадры» газетын хуудаһануудта Юрий хөөрэдэг, нигэжэ урмашуулдаг заншай.

Технологическа факультедэй 2-дохи курсын студентка Сержуня Дулмаева республикын 1-дэхи интернат һургуули дүүргэһэн юм. Үйлэдбэридэ 5 жэл хүдэлөөд, һанаандаа таараһан мэргэжэлдээ һураха гэжэ шиидээ. Һуралсалайнгаа группа соо хүндэтэй, нүхэдтөө зулгы зохидоор хандадаг юм. Сержуня журналистикын секцидэ дуратайгаар ябадаг, түрүүшынгээ туршалгануудые газетын хуудаһанда толилуулаанхай.

210—2-дохи. 518—2-дохи группануудай студентнэр Любовь Ханхарова Цырен Мункуев хоёр институдайнгаа газетэтэй үнинэй харилсаа холбоотой. Камчаткаһаа бусажа ерэһэн барилгын отряд тухай зохидоор бэшэһэнэй удаа секцидэ ябахыень дурадхагдаа һэн. Мүнөө жэл студентнэрэй профкомой гэшүүнээр һунгагдаһан Л. Ханхарова хамтын байрануудтахи ажабайдал тухай олон материалнуудые газетэдэ үгөө һэн. Шүүмжэлхы шэглэлтэй тэмдэглэлнүүдые илангаяа һайнаар бэлдэдэг шадабаритай.

Спортивна мэдээсэлнүүдээр газетэдэмнай дамжуулдаг хүнүүдэй нэгэн студент Цырен Мункуев мүн. Эрхим спортсмен, дүрэ буляалдалгын бариидаагаар нэгэдэхи разрядтай. Сугтаа һурадаг ленинскэ стипендиат Андрей Кошелев тухай бэшэһэн зураглалынь олоной магтаалда хүртэһэн юм. Гэхэтэй хамта 222—2-дохи, 612—3-дахи, 619—3-дахи группануудай студентнэр Галина Пантелеева, Борис Мешкевич, Александр Чирков гэгшэд хэблэлэй хэрэгтэ бодото шуналтай боложо байнхай.

«Гуурһантнай хэзээдэшье хурса байг лэ! гэжэ эдэ эдэбхитэдтэ үреэел.

Т. АБИДУЕВА,
институдай журналистикын секциие хүтэлбэрилэгшэ.

ИСКУССТВЫН ҺАЙНДЭР ЭХИЛЭЭ

ШЭТЭ. Областиин хото городууд болон районуудаар «Сэсэглэн һалбарагша тэрэнги-83» гэһэн искусствын һайндэр эхилээ. Ороной бүхы заха булангуудһаа зохёохы ажалтанай коллективүүд шэтынхидтэ айлшаар ерээ. Театрнууд болон соёлой байшангууд, заводуудай цехүүд, хээрын станууд ба малшадай буусанууд тэдэнэй мэдэлдэ үгтэнхэй.

СССР-эй арадай артист С. Образцовой хүтэлбэри доро куклануудай түбэй академическэ театрай Шэтэ ерэһэниинь фестивалиин ехэ үйлэ хэрэг болоо. 40 гаран жэлэй саада тээ тус театр түрүүшынхеэ Сибириин энэ хото ерэһэн юм. Тэрэ үедэнь дайн эхилһэн байгаа. Тиин мүнөө шэнэ, удаан хүлеэгдэһэн уулзалга дахин болобо гээшэ.

В. Соколовой хүтэлбэри доро Москвагай областной хоорой, дирижер П. Лилье түрүүтэй Эстониин ССР-эй симфоническа оркестрэй, бусад уран һайханай коллективүүд болон гүйсэдхэгшэдэй концертнүүд фестивалиин программада оруулагданхай. Забайкалида искусствын һайндэр майн тэн болотор үргэлжэлхэ юм.

(ТАСС).

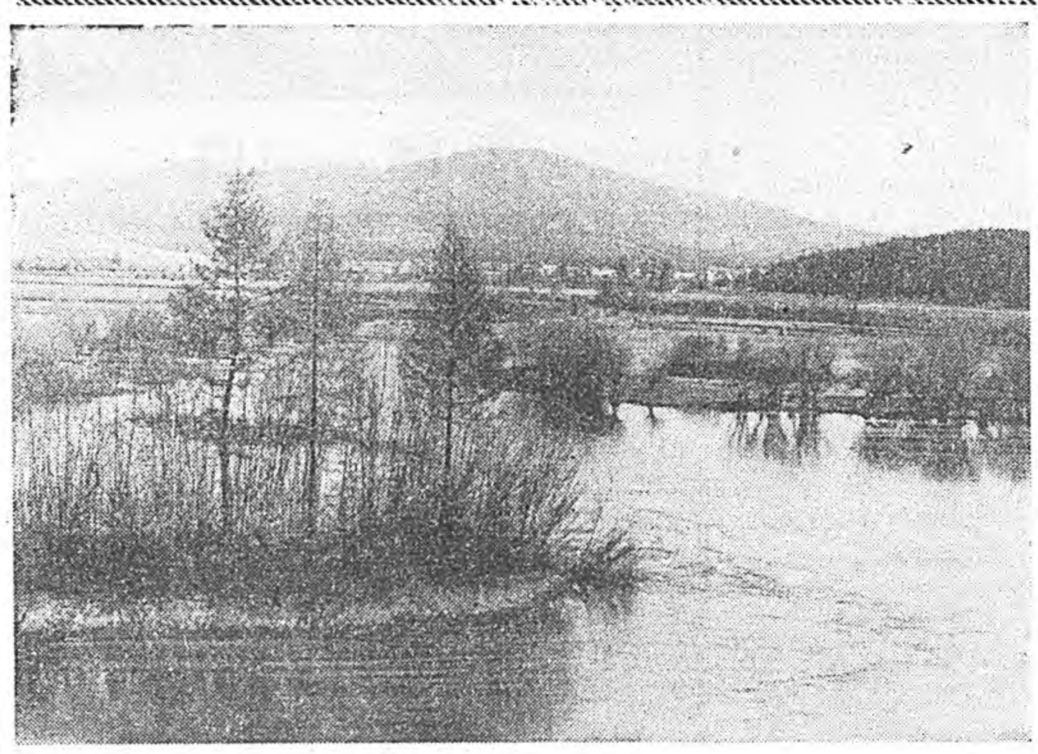

Ямаршье сагта һайхан даа түрэл нютагнай. А. ШОПИКОЛОВОЙ фото.

Ч-Д. А. ЦЫРЕНОВ

Арадай депутадуудай Хойто-Байгалай районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, КПСС-эй гэшүүн Цыренов Чимит-Доржи Алексеевич 1983 оной майн 29-дэ гэнтын ушараар наһа бараба.

Цыренов Ч-Д. А. Буряадай АССР-эй Загарайн районой Дабаата тосхондо 1942 ондо түрэһэн байгаа. 1968 ондо Эрхүүгэй политехническэ институт дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр «Сибэлектромонтаж» трестын Улаан-Үдын хабсаргалгын управлениин мастераар, Улаан-Үдын прибор бүтээлгын заводой инженер-конструктораар, КПСС-эй Железнодорожно райкомой инструктораар хүдэлһэн байгаа.

1975 ондо Цыренов Ч-Д. Байгал-Амарай түмэр за[май] барилгада эльгээгдэжэ, байкалиин транспортын силгашадай дорпрофс[ожэй] секретаряар, «Нижнеан[гар]скстранстрой» трестын [...] комой секретаряар хүд[элээ]. 1979 ондо тэрэ арадай [де]путадуудай Хойто-Байга[лай] районно Соведэй гүйсэ[дко]мой түрүүлэгшээр [...]лэгдээ һэн.

Цыренов Ч-Д. А. [...]шье ажаллахадаа шар[...] оролдодог һэн. Районой [эко]номико болон соёл бол[...]рол хүгжөөхэ талаар [...]дөөр оролдожо, Байгал-[Ама]рай түмэр замай бари[лгада] ехэ хубитаяа оруулһан [бай]на.

Цыренов Ч-Д. А. об[ласт]ной партийна организа[цийн] шалгалтын комиссиин [гэ]шүүн, КПСС-эй Хойто-[Бай]галай горкомой бюрогэ[й гэ]шүүн ба арадай депута[дуу]дай районно Соведэй [...]тат байһан.

Ажалдаа амжалта [...] һанай түлөө тэрэ «Ар[...]дай хани барисаанай» [...]ноор, «Байгал-Амарай [тү]мэр зам барилсаһанай [түлөө]» медаляар шагнаг[дан]байна.

Ч-Д. А. Цыренов [...] дурасхаал тэрэниие [...] тэрээнтэй сугтаа [...] һэн хүнүүдэй зүрхэ [...] хэлдэ хэтэдээ үлэхэ [...].

Модогоев А. У., Семенов Б. С., Саганов В. Б., [...]рюков В. Г., Бадиев А. А., Лысов В. Ф., По[...] Л. В., Шомоев К. К., Берещинов А. С., Ниж[...] Б. И., Ангапов С. В., Даржаев И. Д., Черныш[...] Раднаев Д-Н. Т., Черняков И. Д., Крючков Н[...] Манзаров П. Т., Молитвин А. А., Ходаковский [...] Бессолов В. А., Мороз Ф. А., Мухарсв Р. П., Б[...] В. А., Акимов А. Т., Охолин Н. И.

ХИЛЫН · ТАСС · АПН · СААНАҺА

ҮНДЭР СЭГНЭЛТЭ

БУДАПЕШТ. Эдэ үдэрнүүдтэ Будапештдэ үнгэргэгдэжэ байһан уласхоорондын техническэ яармагай экспонат болгогдожо, Венгридэ асарагдаһан «ИЛ-86» түхэлэй совет самолетые ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Д. Лазар, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Т[үрүү]лэгшын орлогшо П. М[...] ВНР-эй гадаадын хэрэ[гэй] министр Ф. Пуйя [...] байна.

Д. Лазар самолетдо [...] сэгнэлтэ үгэхэ зуураа [...]нэй хүдэлмэридэ шэд[...] жалтануудые түйлахые [...]вет авиационно техн[...] тээгшэдтэ хүсэбэ.

ПЛЕНАРНА ЗАСЕДАН[И]

ВЕНЭ. Түбэй Европодохи зэбсэгтэ хүсэнүүдые ба буу зэбсэгүүдые адли тэгшээр хорооохо тухай хөөрэлдөөнүүдэй майн 26-да болоһон пленарна заседани дээрэ Польшын Арадай Республикын делегациие толгойлогшо С. Пшигодский үгэ хэлэбэ. Делегациин түлөөлэгшын журналистнуудта мэдээсэһэнэй ёһоор социалис оронуудай байгша оной февралиин 17-до оруулһан дурадхалнууд бүтэмжэтэй, булюу һайн байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Хөөрэлдөөнүүдые амжалтатай һайнаар үргэлжэлүүлжэ, ойрын ерээдүйдэ сэрэгүүдые, буу зэбсэгүүдые хорооохо хэрэгтэ эхи табиха арга олгохо байна гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Эдэ тодорхой дурадхалнуудые бэелүүлгэ хоёр талын зэбсэгтэ хүсэнүүдые доогуур хэмжээндэ үлөөхэ хэрэгые хангаха байна.

Социалис оронуудай оруулһан дурадхалнуудһаа али бүхы аргаар хулжажа байһан баруунай оронуудай хараа бодолые Польшын делегациие толгойлогшо эрид буруушаагаа. 1982 [оной] июль һарада баруунай [орон]нуудай оруулһан дог[овор]проект нэгэ талада х[...] байһан дээрэһээ тэдэ[...] нэгэндэ аюул тохёо[...]гүй гэһэн гол ёһондо [...]нагүй гэжэ тэрэ хэлэ[бэ]. [...]сээ баталхые оролдо[...]һан тухайдаа баруунай [орон]нууд мэдүүлбэшье, б[уу зэб]сэгүүдые хороолгоһо[...] сэгтэ хүсэнүүдэй, сэр[...] тоос үсөөрүүлгэһээ б[...] талын арсажа байһа[...]рынь гайхалтай гэжэ [...] тэмдэглэбэ.

Социалис оронууда[й ...] даса баруунай оронуу[д ...]раа бодолһоо юугэзэр [...] доотойб гэхэдэ, В[...] хөөрэлдөөнүүдэй үгэе[...] голсолгын зорилго[...] удха шанарта бүрин [...]сана гэжэ тэрэ сааша[...]лээ. Социалис оронуу[дай ду]радхалнуудта харюуса[...]гаар хандажа, хөөрэл[дөөнүү]дэй үедэ һайн үрэ дү[...] түйлаха уряатайгаар [...] түлөөлэгшэ баруунай [...] хандаба.

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛЭЛ

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ХЭРЭГЫЕ САХИН ХАМГААЛХА

Түйлай ехэ һандарал һүйдхэл үүдхэһэн дэлхэйн хоёр дайнай гансал зоболонгые, уйдхар гашуудалые үзэһэн Европо түби дээрэ «Эб найрамдалай ба ажамидаралай түлөө, ядерна дайнда эсэргүү» Бүхэдэлхэйн ассамблейдэ улам үргэнөөр бэлэдхэл хэгдэжэ байна. Энэ хуралдаан байгша оной июниин 21—26-да Прагада зарлагдаха юм. Олоной хабаадалгатай энэ хуралдаан үхэлэй аюулта ядерна дайе зайсуулан сарахын түлөө, эб найрамдалай ба уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ амгалан байдалда дуратай бүхы ниитын хүсэнүүдые нэгэдүүлгын шухала нүхэсэл болохо ёһотой.

Бүхэдэлхэйн ассамблейдэ бэлдэхэ программын үндэһөөр национальна бэлэдхэлэй уулзалга хүдэлмэреэ Лиссабондо дүүргэбэ. Португалиин ниитын, профсоюзай ба шажанай 250 эмхиин түлөөлэгшэд уряа баталан абаһан байна. 1983 он Европын ба бүхы хүн түрэлтэнэй ерээдүйдэ шиидхэхы жэл болохо ёһотой гэжэ тэрээн дотор тэмдэглэгдэнэ. «Буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээлгэ газар дэлхэй дээрэхи амгалан тайбан байдалда бүри ехэ аюул ушаруулна,—гэжэ Документ дотор заагдана.—Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Европо түбидэ тараан тодхохо гэһэн түсэбүүд онсо аюул тохёолдуулна».

Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай тала баригшадай зэргэнүүдые бэхижүүлхын, тэдэнэй ажал ябуулгануудые эдэбхижүүлхын тула Прагада зарлагдаха ассамблей шухала удха шанартай байха юм гэжэ Лиссабондо болоһон уулзалгада хабаадагшад тэмдэглэбэ. «Эб найрамдалай ба ажамидаралай түлөө, ядерна дайнда эсэргүү» хуралдаанай уряагай бодотоор бэелүүлэгдэхын тула оролдохо ёһотойбди гэжэ тэдэнэр мэдүүлбэд.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха харгы замуудые бэдэрэлгэ олон миллион хүнүүдэй ухаан бодолые эзэлнэ, зүрхэ сэдьхэлыень хүдэлгэнэ. Европодохи аюулгүй байдалай ба харилсаа холбоонож түлөө ябуулгануудай недели олон оронуудта эдэбхитэйгээр үнгэрһэн байгаа. Тэрэнэй үедэ Бонндо, Парижда, Лондондо, Прагада, Софида, Брюссельдэ, Римдэ ба Женевэдэ олоной хабаадалгатай жагсаалнууд, митингнүүд үнгэргэгдөө. Ээрхэг түримхэй ба хархис хүсэнүүдэй үүдхэһэн буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээлгын ямар ехэ аюултайе, Вашингтон болон НАТО-гай бусад оронуудай ниислэл хотонуудта дай жүрөөдэһэн ябуулгануудай улам үргэдэһые арад зоной ойлгожо байһые тэдэ элирхэйлэн харуулба.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зайсуулан сарахын түлөө, эб найрамдалай, шахардуу байдалые һуларуулхын, буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө тэмсэлэй гол шухала асуудалнуудта зорюулагдажа үнгэргэгдэһэн Балтиин далайн оронуудай, Норвегиин ба Исландиин XXIV конференци бэлдэхэ үедэ олоной хабаадалгатай митинг Росток (ГДР) хотодо болобо. Бүгэдэ ниитын эб найрамдалые, уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхын тула бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ шухала гэжэ тэрээн дээрэ тэмдэглэгдээ. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Ю. В. Андроповой найруулһан Советскэ Союзай бүтэмжэтэй һайн эб найрамдалта үүсхэлнүүд имагтал эдэ зорилгонуудта хабаатай байна гэжэ үгэ хэлэгшэд зааба.

Дайе зайсуулан сарахын түлөө, ядерна дайнай аюулые усадхахын түлөө хүн түрэлтэн эдэбхитэйгээр тэмсэнэ. Европын арадууд, бүмбэрсэг дэлхэйн һайн һаһаатай бүхы хүнүүдтэл адли, эб найрамдалые хамгаалхын түлөө, уласхоорондын аюулгүй байдалые бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ үргэнөөр хабаадана.

АФРИКЫН УРДА ХУБИДА ХУБИЛАЛТАНУУД БОЛОХОЛ

Африкын урда хубиин арадуудай тэмсэлтэй һаналаа нэгэдэлгын недели майн 25-һаа 31 болотор бүхы дэлхэй дээрэ үнгэргэгдэжэ байна. Энэ районлохи залуу гүрэнүүдэй бэеэ дааһан байдалые хамгаалгада, расис колониальна дарлалта мүлжэлгэдэ эсэргүү тэмсэлдэ эдэ оронуудай арад зон ехэ амжалтануудые туйлана, гэхэ зуура баруунай оронууд тэдэнэй дотоодын хэрэгүүдтэ убайгүйгөөр хамааралсана, ЮАР-ай ээрхэг түримхэй ябуулга улам үргэдэжэ байна.

Һаял хада баруунай оронуудай зонхилогшодой «хэлбэришэгүй» гэжэ тооложо байһан апартеидэй байгуулалтын ахиу тулюур үндэһэ һууритайень һүүлэй үедэ энэ түбиин урда хубида боложо байһан үйлэ хэрэгүүд элирхэйлэн гэршэлбэ. Үндэһэ яһанай илгаа гаргалгада эсэргүү тэмсэлдэ ЮАР-ай бүхы хүн зоной, тэрэ тоодо сагаан шарайтай хүнүүдэй үргэнөөр хабаадалсажа байһан тухай, хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй үзэгдөө дуулдаагүйгөөр үргэдэжэ байһан тухай ушар баримтанууд гэршэлэн харуулна. Граждан эрхэнүүдэйнгээ, сүлөөнүүдэйнгээ түлөө ЮАР-та арад зоной зэбсэгтэ тэмсэл улам үргэдэжэ байнхай.

ЮАР-ай расистнуудаар булимтаран эзэмдэгдэһэн оронойнгоо бэеэ дааһан байдалые дары түргөөр хангахын түлөө Намибиин арадай тэмсэлэй улам үргэдэжэ байһан ушарынь Африка түбиин урда хубидахи байдалай хоёрдохи шухала шэнжэнь болоно. США болон НАТО-гай талаар союзнигуудынь Намибида бэеэ дааһан байдал олгохо тухай ООН-ой Аюулгүйн Соведэй тогтоолые дүүргүүлхэгүйе оролдохоһоо гадна, Намибиин асуудалые шиидхэлгэһээ ООН-иие холодуулха гэһэн һэдэлгэ гаргана. Намибиһаа ЮАР-ай ээрхэг түримхэй сэрэгүүдые гаргуулхагүйе, Баруун-Урда Африкын арадай эмхиин (СВАПО) хабаадалгатайгаар сүлөөтэ һунгалта тэндэ үнгэргүүлхэгүйе тэдэнэр аһан шадалаараа оролдоно.

Намибида бэеэ дааһан байдал олгохо ба Анголоһоо Кубын интернационалистнуудые гаргаха тухай тэд ондоо хоёр асуудалые хоорондонь «холбохо» гэһэн Рейганэй захиргаанай үүдхэһэн, удаань расистнуудай дэмжэһэн ябуулга Намибида зүрюу харша үйлэ хэрэг болоно. Иимэ һанал бодолые үүдхэһэн гадаада далайн саанахи этэгээдүүд нэгэ буудалгаар хоёр шандага бариха гээ хэбэртэй: американ болон Урда Африкын тусхай албануудай тэдхэмжэ доро байдаг Унитагай банданнуудай Анголодо добтолһон ябуулгануудые хүнгэдхэхэ, тэндэ колониальна ёһо гуримуудые үлөөжэ, Намибиин асуудалые өөһэдынхеэрээ «шиидхэхые» һанаашалһан байна.

Африкын бэеэ дааһан байдалтай оронууд, социалис хани нэгэдэлтэ гүрэнүүд, бүхы дэлхэйн түрүү үзэлтэй олониитэ түбиин урда хубидахи арадуудай тэмсэлые дэмжэнэ. «Экономическа ба социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын замаар амжалтатайгаар дабшаха гэһэн тэрэнэй аша туһа бүхы Африкые сүлөөтэ, бэеэ дааһан байдалтай болгохо ёһотой»,—гэжэ Африкые сүлөөлэлгын үдэртэй дашрамдуулан, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Африкын гүрэнүүдэй, правительствануудай толгойлогшонорто, арадуудта эльгээһэн амаршалга дотор тэмдэглэгдэнэ.

ХИМИЧЕСКЭ БУУ ЗЭБСЭГҮҮДЫЕ УСАДХАХА

Химическэ буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хорихо ба усадхаха тухай уласхоорондын конвенци баталан абалгые түргэдхэхэ гэһэн уряа эдэ үдэрнүүдтэ Хошимин хотоһоо соностоһон байна. «Дэлхэйн профсоюзууд химическэ ба бактериологическа буу зэбсэгүүдтэ эсэргүүсэн тэмсэнэ» гэһэн уряа доро Урда Вьетнамай энэ ехэ хотодо болобо. Уласхоорондын конференцидэ хабаадагшад иимэ уряатайгаар дэлхэйн хүн зондо хандаба. Табан түбиин 60 гаран ороной делегацинууд, нютагай ба уласхоорондын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, манай дэлхэй дээрэ эб найрамдалай хэрэгые сахин хамгаалжа байһан хүнүүд тэрээндэ хабаадаһан байгаа.

Химическэ ба бактериологическа дайнда үргэнөөр бэлдэхэ талаар США-гай захиргаанай хараалһан гэмтэ түсэбүүдээр һанаагаа зобожо байһанаа профсоюзай энэ ехэ хуралдаанай делегадууд мэдүүлбэ. 20 гаран жэлэй урда тээ американ сэрэгэйхид дээрмэдэхы химическэ буу зэбсэгүүдые туршахын тула Вьетнамай урда провинцинуудые хэрэглээ һэн гэжэ тэдэнэр дураа гутан тэмдэглээ.

Вьетнамда эсэргүү ээрхэг түримхэй дайн дажарта США-гай үүдхэһэн гэмтэ ябуулгануудые элирхэйлэн гэршэлһэн гутамшаг муухай баримтанууд конференци дээрэ харуулагдаба. 1961 онһоо 1971 он болотор американ сэрэгүүд Урда Вьетнамда 90 мянга гаран тонно хорото бодосуудые сасаһан байгаа. Эдэнь тарилгын талмайн ба ой модоной 40 процентые үндэһөөрнь һалгааһан байха юм. Американ империалистнуудай үүдхэһэн химическэ дайн дажарһаа Вьетнамай 1 миллионһоо үлүү хүн хохидожо, хосорон һалаа һэн.

Хорото бодосуудай, зүйлнүүдэй хүнэй бэедэ, оршон тойронхи байгаалида ямараар нүлөөлдэг байһые шэнжэлхэ уласхоорондын научна симпозиум энэ жэлэй январь һарын тэн багта Хошиминдэ үнгэргэгдэһэн байгаа гэжэ һануулха хэрэгтэй. Вьетнамда эсэргүүгээр американецуудай хэрэглэһэн химическэ буу зэбсэгүүдэй хойшолонгуудые нарибшалан хаража үзэхэдөө, ДРВ-гэй, СССР-эй, США-гай, Франциин, Великобританиин, Италиин ба бусад олон оронуудай эрдэмтэд Рейганэй захиргаанай бэелүүлжэ байһан химическэ дайнда бэлэдхэлгэнүүдтэ эсэргүү буруушаалгын ябуулгануудые үргэдхэхэ уряатайгаар бүхы дэлхэйн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаба.

Мүнөө Хошиминдэ үнгэргэгдэһэн уласхоорондын конференци Вьетнамай газар дээрэ американ сэрэгэйхидэй үүдхэһэн зэрлиг муухай гэмтэ ябуулгануудые үшөө дахин буруушааха зуураа, химическэ ба бактериологическа буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хорихын, усадхахын түлөө хүдэлөөе үргэнөөр дэлгэрүүлхыень профсоюзуудые, уласхоорондын олониитые уряалһан байха юм. Уласхоорондын зохихо конвенци шамдуу баталан абаха тухай Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Прагадахи Политическэ декларации дотор найруулагдаһан дурадхалые хуралдаанда хабаадагшад дэмжээ. Химическэ ба бактериологическа буу зэбсэгүүдые зохёон үйлэдбэрилгые, нөөсэлгые, хэрэглэлгые хорихо эрилтэ табинабди гэжэ нефтьшэд болон химигүүдэй профсоюзуудай уласхоорондын нэгэдэлэй генеральна секретарь Ален Кове мэдүүлбэ.

Гансал элдэб хараа шэглэлтэй профсоюзуудай бэшэ, харин дэлхэйн олониитын Хошиминдэхи уласхоорондын конференциин уряануудые үргэнөөр дэмжэхэ байһаниинь арсашагүй. Тэрэнэй үрэ дүнгүүд уласхоорондын байдалые һайжаруулхын түлөө, буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө, шахардуу байдалые һуларуулхын түлөө тэмсэлдэ империализмда эсэргүү түрүү үзэлтэй хүсэнүүдэй нэгэдэлые саашадань бэхижүүлхэ байна.

В. МАТЯШ,
В. КОРОЧАНЦЕВ,
И. МАСЛЕННИКОВ
(ТАСС).

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55—Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Согтой хүхюун мүрысөөнүүд». 10.40 — А. Арбузов. «Старомодная комедия» — фильм-зүжэг. 12.15—«Хочу летать» — телевизионно баримтата фильм. 12.45—Шэнэ һонин (12.50 час хүрэтэр). 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — «Сибирь болон Алас Дурна зүгтэ» — баримтата фильмүүд. 16.25 — «Шэнээр хүгжэлгын үе сагай Европын искусство». 17.25 — «Шатарай һургуули». Бэшэгүүдтэ харюунууд.

Улаан-Үдэ. 17.55 — Буряадай АССР-эй 60 жэлэй ойдо. «Онохой — модошодой һуурин». 18.25 — «Байгал» (буряадаар). 18.55 — «Пионернүүд» — киножурнал. 19.05 — «Саяан» — хүдөөгэй ажалшад тухай дамжуулга.

Москва. 19.30 — «Залуушуулай адресууд». ВЛКСМ-эй XIX съездын ойдо зорюулагдажа, ВЛКСМ-эй ЦК-да үнгэргэгдэһэн пресс-конференци. 19.45 — «Мүнөөдэр —түби дэлхэй дээрэ». 20.05 — «Хүн ба хуули». 20.35 — «Арадай аялга дуунууд». 20.50—«Найди свой дом» — телевизионно уран һайханай фильм. 22.00 — «Время».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 12.55 — Дамжуулгын программа. 13.00 [...]цуз хэлэн (хоёрдохи [...]ралсажа байгшадта). [...] «У заставы Красные [...]» — үхибүүдтэ зорюу[лһан] фильм. 14.40 — Тюм[е]тын хүүгэдэй уран [...] бүлгэмүүдэй концерт. [...] «Коля, Оля и Архи[п]» мультфильм. 15.30 — [...] Королевагай амжалта[...] леочерк. 15.50 — Те[...]левидени болон бүх[...] радиогой ород арадай [...]ментнүүдэй академическ[...]кестрэй концерт. 16.[...] нэ һонин.

Улаан-Үдэ. 16.45 — [...] хаалай зүргөөр». — [...] Үдын студиин виде[...] 17.15 — Соносхолнуу[д] — Хүгжэмтэ уулзалга[...]

Москва. 17.55— Ма[...] респондентнүүд хөөр[...] — «Хани барисаанай [...]» — Кировоград хотын [...]дэй «Пролесок» гэжэ [...] графическа ансамбли[н кон]церт. 18.50 — Баске[тбол]. Европын чемпионат. [...] СССР-эй ба ЧССР-эй [шэ]лагдамал командан[...] даха. Франциһаа д[...]даха. 19.30 — 21.00 — [...] лалга. 21.00 — «Амга[...] согты, багашуул!». [...] экран». 21.15 — [...] оронуудтахи байдал[...]нууд» (1-дэхи дамжу[улга]). «Время». 22.35 — [...] острова» — телевизи[онно] һайханай фильм.

Редактор
Р. Б. ГАРМ[...]

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная— 2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05 пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86 советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2—60—91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61 выпускающие—2-35-95, отдел объявлений — 2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-00521. Заказ № 127. Индекс 04649.